Бүтүн өлкәләрин пролетарлары, бирләшин!

Азәрбајҹан кәнҹләри

ЗНАК ПОЧЕТА

1919-чу ил октјабрын 27-дән чыхыр

АЗӘРБАЈҸАН ЛКИИ МК—нын ОРГАНЫ • «АЗЕРБАЙДЖАН ГЯНДЖЛЯРИ»—ОРГАН ЦК ЛКСМ АЗЕРБАЙДЖАНА

№ 123 (10752) ЧӘРШӘНБӘ АХШАМЫ, 18 ОКТЈАБР 1988-чи ИЛ. Гијмәти 3 гәпик.

КОМСОМОЛДА һесабат вә СЕЧКИЛӘР

ДАҺА ФӘАЛ ОЛМАЛЫ

Зәкәријјә Балахлински адына фындыгтәмизләмә заводу рајонумузун ән ири вә гочаман сәнаје мүәссисәләриндән биридир. Мүәссисә Загаталанын илк фәһлә очағыдыр. ССРИ-дә јеканә завод олан бу мүәссисәнин ады һәм өлкәмиздә, һәм дә харичдә кениш шөһрәт тапыб. Заводда һәр ил 12 милјон манатлыға јахын мәһсул истеһсал олунур. Бу мәһсулун 10 милјон манатлығы вәтәнимизин вә харичи өлкәләрин мүхтәлиф шәһәрләринә көндәрилир. Мүәссисәдә фындыг ләпәси илә јанашы, мејвә вә тәрәвәзләрдән консерв, мүрәббә, чем вә ширәләр истеһсал едилир. Сон вахтлар заводда фәһләләрин әл әмәји хејли јүнкүлләшдирилмиш. бир сыра автоматик гурғулар ишә салынмышдыр.

Заводун сехләриндә, дикәр истеһсал саһәләриндә, һазыр мәһсул анбарларында чалышанларын демәк олар ки, чоху комсомолчу вә кәнчләрдир. Газанылан наилијјәтләрдә онларын зәһмәт пајы аз олмур.

Завод комсомол тәшкилаты 106 нәфәр комсомолчуну бирләшдирир. Онларын гүввәсини мәс'ул вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә даһа мәгсәдјөнлү сәфәрбәр етмәк үчүн комсомол ишинин мүхтәлиф форма вә васитәләриндән бачарыгла истифадә едилир. Елә бунун нәтичәсидир ки, мүәссисәдә кенишләнән әмәк бәһсләшмәсиндә кәнчләр ән сыраларда аддымлајырлар. Бу барәдә мүәссисә комсомол тәшкилатынын һесабат-сечки јығынчағында да әтрафлы данышылмышдыр.

Һесабат мә'рузәси илә завод комсомол тәшкилатынын катиби Чинкиз Бабајев чыхыш етмишдир. Мә'рузәдә нөгсанлар вә онларын арадан галдырылмасы јоллары конкрет кәстәрилмишдир.

Бир нөмрәли консерв сехиндә рајон Советинин депутаты Минарә Моллајеванын вә һазыр мәһсуллар анбарында Зөһрә Әлијеванын башчылыг етдикләри комсомолчу-кәнчләр бригадаларынын үзвләринин үнванына хүсусилә хош сөзләр дејилди.

Заводун кәнчләри һәр ил ефир јағлары совхоз-заводунун ишчиләринә күл јығымында, 1 нөмрәли фындыгчылыг совхозунун әмәкчиләринә мәһсул топланышында јахындан көмәклик кәстәрирләр. Бу илки күл јығымы мөвсүмүндә комсомолчуларын һәр бири 50 килограмдан чох күл ләчәји топламышдыр.

Јахшы һалдыр ки, һәм мә'рузәчи, һәм дә чыхыш едәнләр уғурлар барәдә өтәри данышмагла кифајәтләндиләр. Башлыча диггәт исә кәм-кәсирләрә јөнәлдилди. Гејд едилди ки, кәнчләрин асудә вахты мә'налы вә сәмәрәли тәшкил едилмир. Дүздүр, заводда бајрам күнләри мүхтәлиф тәдбирләр кечирилир. Анчаг комсомолчулар тәдбирләрдә фәаллыг кәстәрмирләр. Мүәссисәнин «Гырмызы күшә»си дарысгал отагда јерләшир. Бу да кәнчләрин асудә вахтларыны сәмәрәли кечирмәләринә мане олур. Ачынаҹаглы һалдыр ки, бурада хејли кәнч чалышмасына бахмајараг, заводун өзфәалијјәт коллективи јохдур. Идман саһәсиндә уғурлары артырмаг јоллары да һәлә ки, керүнмүр. Тәшкилат 500 манат пул көчүрмәсинә бахмајараг лазыми идман васитәси ала билмәјиб. Кәнчләрә кәстәрилән иашә хидмәти дә һаглы наразылыг ојадыр. Заводун јемәкханасында кејфијјәтсиз хөрәкләр биширилир, буна мәһәл гојан исә јохдур.

Јығынчагда һазыр мәһсуллар анбарынын фәһләси Солмаз Рамазанова, ики нөмрәли консерв сехинин фәһләси Афәт Османова, чилинкәр Рәсул Һәсәнов, завод партија тәшкилатынын катиби Күлмәммәд Һачыјев, директор мүавини Чүчүј Јалијев чыхыш едәрәк јени сечиләчәк һеј'әтин нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн даһа мәгсәдјөнлү иш формаларындан истифадә едәчәјинә әмин олдугларыны билдирдиләр.

Чинкиз Бабајев јенидән завод комсомол тәшкилатынын катиби сечилмишдир.

Елман МАЛИЈЕВ,
Загатала рајону.

ҮИЛККИ—70

БУ, ӘСЛ ӘМӘК БАЈРАМЫ ИДИ

Республика комсомолчу-кәнчләр имечилији баша чатмышдыр. Октјабрын 15-дә шәһәр вә кәндләрдә, мүәссисә вә тарлаларда әмәк булаг кими гајнамыш, оғлан вә гызлар зәрбәчичәсинә ишләмишләр. Имечилик иштиракчылары јүз мин манатларла пул газаныб хејирхаһ мәгсәдләр үчүн ачылмыш фондлара кечүрмүшләр. Ашағыда сизи ләнкәранлы оғлан вә гызларын имечилик күнү әлдә етдикләри наилијјәтләрлә таныш едирик.

Октјабрын 15-и шәнбәјә—истираһәт күнүнә дүшсә дә Ләнкәран рајонунун тарлаларында, мүәссисәләриндә гызғын иш кедирди. Мәһсул јығанларын, дәзкаһ архасында дуранларын демәк олар ки, һамысы кәнчләр иди. Һеч ким иш јолдашларындан кери галмаг истәмир, ади иш күнләриндә олдуғундан даһа јүксәк нәтичә газанмаға чалышырды.

Бу ишкүзарлыг нә илә бағлы иди? Ләнкәран Шәһәр Комсомол Комитәси комсомол тәшкилатлары шө'бәсинин мүдири Илһам Һүсејнов һәмин суала белә чаваб верди:

—Јүксәк өһдәликләр кәтүрмүшдүк. Имечилик күнү 15 мин манатлыг иш кәрмәјә сөз вермишдик. Бу кәстәричијә исә јалныз зәрбәчи ишлә наил олмаг мүмкүн иди. Бу дәфәки комсомолчу-кәнчләр имечилијинин әввәлкиләрдән бир үстүнлүјү дә онда иди ки, чаванлар бу тәшәббүсә әввәлләр олдуғу кими, мәчбури гајдада «гошулмамышдылар». Амма тәблиғат иши апармышдыг. Онлара изаһ олунмушду ки, имечилик В. И. Ленин адына ушаг, Сүлһ, бејнәлмиләлчи әскәрләр үчүн абидә вә мүаличә-бәрпа мәркәзләринин тикинтиси фондларына јардым мәгсәдилә кечирилир.

Әлбәттә, һеч ким бу хејирхаһ ишдән кәнарда галмаг истәмәди. Ади бир мисал. Иш күнүнүн башланмасына һәлә хејли галмыш артыг Ләнкәран консерв комбинатынын 200-дән јухары кәнч фәһләси сехләрдә өз јерләрини тутмушду. Партијанын XXI гурултајы адына, «Коммунизм» совхозларынын комсомолчулары да чај јығымына һәмишәкиндән тез чыхмышдылар.

Күнүн ахырында мә'лум олду ки, 6 мин оғлан вә гыз һәмин күн өз иш јериндә әмәк фәалијјәтини давам етдирмишдир. Бир о гәдәр дә мәктәбли вә пионер кағыз туллантысы, метал гырынтысы топламышдыр.

Бир һалда ки, имечиликдир, бәс рајонун сосиал гајғылары илә нијә мәшғул олмајасан?! Ахы, Ләнкәранда көмәкчи әлләрә еһтијачы олан тикинти објектләри аз дејилдир. Өз арзусу илә бу ишин үзәринә кәтүрән көнүллүләр тапылды. Шәһәр комсомол комитәсинин ишчиләри, комсомол фәаллары 3 нөмрәли ушаг евинин тикинтисиндә иншаатчылара көмәк етдиләр. Совхоз-техникумун, педагожи, тибб, орта ихтисас мусиги мәктәбләринин тәләбә вә шакирдләри исә шәһәрин күчә вә мејданларында абадлыг ишләри апармыш, ағач, күл коллары әкмишләр.

ТӘШӘББҮСЛӘ, ӘЗМЛӘ ИШЛӘМӘЛИ

XIX Үмумиттифаг партија конфрансы гадын мәсәләсини дөвләт әһәмијјәтли мәсәлә кими мүәјјән етмиш, онун һәлли тәкчә гадынларын дејил, үмумијјәтлә, бүтүн чәмијјәтин иши һесаб едилмишдир. Совет Гадынлары Комитәсинин октјабрын 14-дә Москвада кечирилмиш пленуму партија мәчлисинин гәрарлары илә әлагәдар олараг јенидәнгурманын индики мәрһәләсиндә гадын шураларынын вә Совет Гадынлары Комитәсинин ролуну мүзакирә етмишдир.

Комитәнин сәдри З. П. Пухова мә'рузә етмишдир. О демишдир ки, јенидәнгурма гадынларын сосиал чәһәтдән даһа кениш горунмасыны тә'мин етмәк үчүн објектив шәраит јарадыр. Дикәр тәрәфдән, јенидәнгурманын мүвәффәгијјәти хејли дәрәчәдә гадынларын өзләриндән, онларын фәаллығындан, тәшәббүскарлығындан, әзмкарлығындан асылыдыр. Өлкәдә 240 миндән чох гадын шурасы јарадылмыш вә һәмин шуралара 2.300 мин фәал гадын сечилмишдир. Онларын әсас мәгсәди гадынларын әмәк фәаллығына өз тә'сирини күчләндирмәк, ејни заманда онлара һәртәрәфли јардым вә көмәк кәстәрмәкдир.

Пленумун гәрарларында гејд едилмишдир ки, гадынларын мәнафеләри илә билаваситә бағлы олан бүтүн мәсәләләрин һәллиндә онларын иштиракыны тә'мин етмәк, гадынлары бүтүн сәвијјәләрдә рәһбәр ишә ирәли чәкмәк ән мүһүм вәзифәләрдәндир.

Совет Гадынлары Комитәсинин комиссијасыны јаратмаг гәрара алынмышдыр. Комиссијаја бүтүн мүттәфиг республикаларын гадын нүмајәндәләри дахил олачаглар. Комиссија диггәти бејнәлмиләл тәрбијә вә бејнәлмиләл мүнасибәтләр мәсәләләринә чәлб етмәлидир.

Пленумун иштиракчылары Ермәнистан вә Азәрбајҹан гадынларына мүрачиәт едиб онлары достлуға, бир-биринә көмәк етмәјә вә гаршылыглы анлашмаја чағырмыш, әмин олдугларыны билдирмишләр ки, һәллолунмаз көрүнән бүтүн проблемләр мүтләг һәлл едиләчәкдир. (СИТА).

СОВЕТ ГАДЫНЛАРЫ КОМИТӘСИ ПЛЕНУМУ ИШТИРАКЧЫЛАРЫНЫН ЕРМӘНИ ВӘ АЗӘРБАЈҸАНЛЫ ГАДЫНЛАРА МҮРАЧИӘТИ

Азәрбајҹанлы гадынлар! Ермәни гадынлар! Әзиз рәфигәләр! Бачылар!

Биз, чохмилләтли Вәтәнимизин мүхтәлиф халгларынын нүмајәндәләри, сизә мүрачиәт едирик.

Нечә ајдыр ки, сизин республикаларыныздан алынан һәр бир хәбәр үрәкләримизи ағрыдыр, бизи һәјәчанландырыр.

Үмуми тарихимизин ән ағыр илләриндә достлуг, гаршылыглы јардым, бир-биринә инам дөзүм кәтириб галиб кәлмәјимизә көмәк етмишдир. Бәс нијә кәрә бу күн, үрәкләрдә бу гәдәр үмид јарандығы бир заманда ики гардаш халг бир-бирини ешитмир, баша дүшмүр, бүтүн өлкә гаршысында мәс'улијјәт дашыдығыны унудур!..

Гафгаз һәмишә дәдә-бабаларын ән'әнәләрини мүгәддәс сајмышдыр. Бурада хәбис үрәклә өзкәсинин евинә сохулан һәр кәс өмүр боју ләкәли олмуш, бир кәсин очағыны сөндүрмәјә чәһд едәнләр һәмишә лә'нәтләнмишләр.

Гәринәләр, әсрләр боју Гафгазда мәғрур киши гүдрәтинә, бу гүдрәти идарә етмәји бачаран гадынын уча нәчабәтинә сәчдә едилмишдир.

Бу күн биз сизин мүдриклијинизә вә ләјагәтинизә мүрачиәт едирик!

Халгларынызын гәлбиндә вә шүурунда әмин-аманлыг вә гаршылыглы анлашма бәргәрар олса — биз исә инанырыг — белә дә олачагдыр! — һәлледилмәз көрүнән бүтүн проблемләр мүтләг һәлл едиләчәкдир: јени јашајыш мәһәлләләри салыначаг, хәстәханалар, мәдәнијјәт сарајлары учалачаг, ана дилиндә телевизија вә радио верилишләри сәсләнәчәк, шәһәрләринизин һавасы саф олачагдыр.

Ермәни аналар! Азәрбајҹанлы аналар!

Биз билирик ки, бу күн торпағынызда баш верән һадисәләрдән сиз нечә ағыр дәрд чәкирсиниз.

Биз баша дүшүрүк ки, бу шәраитдә карыхыб-чашмамаг, емосијалара, фитнәкар чағырышлара ујмамаг нә гәдәр чәтиндир.

Лакин сиз анасыныз. Өз халгларынызын кәләчәји үчүн дә сиз чавабдеһсиниз!

Бир фикирләшин ки, бу дәһшәтли шүбһә вә е'тимадсызлыг, нифрәт вә һәрч-мәрчлик күнләри өвладларыныздa — онларын сәһһәтиндә, хасијјәтиндә, агибәтиндә нечә из гојар.

Республикаларыныздa минләрлә ушаг гарышыг никаһларда доғулуб. Оғул вә ја гызын өз валидејнләриндән һансы бирини сечмәк, рәдд етмәк, һансы биринә хаин кәсилмәк, кимин евини дағытмаг кими ғарә бир әмәли өз үзәринә ким кәтүрәр!..

Өвладларынызын хатиринә фәлакәтли јолдан чыхмаг үчүн әлинииздән кәләни әсиркәмәјин.

Гәдим заманлардан көкләри бир-биринә говушмуш халглары зор күчүнә бир-бириндән араламаг, ајырмаг, тәчрид етмәк олмаз.

Рәссамларынызын јаратдыглары рәсмләр бир күнәшдән рәнк алыр, мәһнылarынызын тәранәләри бир-биринә говушур.

Азәрбајҹанлы гадынлар! Ермәни гадынлар! Рәфигәләр! Бачылар!

Јер үзүндә јалныз ики һисс вар ки, онларын һәдди-һүдуду олмур — мәһәббәт вә нифрәт. Лакин әкәр мәһәббәтин симасы ләкәсиздирсә, әкәр мәһәббәт нәчиб вә гүрурлудурса, нифрәт дағыдычыдыр, кордур. Гојмајын ки, торпағыныздa нифрәт јајылсын.

Сиз гадынсыныз, һәјат бәхш едән гадын. Сиз әзәлдән бала горумуш вә бәсләмисиниз, һәр заман доғма очағынызы фәлакәтдән вә бәлалардан горујуб сахламаға һазыр олмусунуз. Бу күн сөз сизиндир!

ҺАМЫНЫН ХОШУНА КӘЛӘН ЗЕЈТУН

Абшерон јарымадасынын екзотик биткиләр бечәрилән гуру субтропикләри бу ил јахшы зејтун мәһсулу илә әмәкчиләри севиндирмишдир. Ихтисаслашдырылмыш тәсәррүфатларын вә агрофирманын мәһсул јығымына башламыш бағбанлары һәр һектардан 10—12 сентнер јашыл зејтун, јә'ни кечән илкиндән дөрддә бир гәдәр чох мәһсул топлајырлар.

Зејтун е'мал едән консерв заводунда мөвсүм әрзиндә 20-дән чох зејтун нөвүнүн мәһсулу дахил олур ки, бунларын да һәр биринин өз дады вар. Бурада мүәссисәнин мүтәхәссисләринин һазырладыглары технолокија әсасында онлардан гара (јетишмиш) зејтун, һабелә бадам, сарымсаг, болгар бибәри, лимон вә мандарин дилимләри гатышдырылмыш јашыл зејтун дузланыр.

Зејтун јағы истеһсал едән техноложи хәтт там лајиһә күчүнә чатдырылмышдыр. Бу хәтт бир саат әрзиндә 300 килограмдан чох зејтун јағы истеһсал едир. Јағ истеһсалы бу ил 1,5 дәфә артачагдыр.

Азәрбајҹан селексијачыларынын јаратдыглары зејтун нөвләри вахтилә Абшеронда илк дәфә әкилмиш Јунаныстан вә Испанија зејтунларындан һеч дә кери галмыр. Һәмин сортлар зејтундан 50 фаиздән дә чох јағ алмаға имкан верир.

Мүәссисәдәки әсас сехләрин јенидән гурашдырылмасынын баша чатдырылмасы сајәсиндә иллик мәһсул бурахылышыны 6 милјон шәрти банкаја чатдырмаг мүмкүн олмушдур. Мүәссисәнин ишә дүшдүјү вахтдан бәри һеч бир дәфә дә рекламасија алынмамышдыр. Абшерон зејтуну нәинки өлкәмиздә, һәм дә харичдә бөјүк шөһрәт газанмышдыр. Заводун мәһсулунун дөрд нөвү бејнәлхалг Лејпсиг јармаркасынын бөјүк гызыл медалына лајиг көрүлмүшдүр.

Сон беш ил әрзиндә зејтун мәһсулунун бурахылышы тәгрибән ики дәфә артырылмышдыр. Сәнаје мејвәчилијинин инкишафы барәдә республикада һазырланмыш програма әсасән Абшеронда вә дикәр рекионларын бу биткинин бечәрилмәси үчүн јарарлы олан торпаг саһәләриндә зејтун плантасијаларынын даһа да кенишләндирилмәси планлашдырылыр. Бунун үчүн ихтисаслашдырылмыш питомникләрдә даһа перспективли зејтун нөвләринин ијирми миндән чох тинкләри јетишдирилмишдир.

Фүзули рајону. М. Б. Гасымов адына колхозда кәнч үзүмчү Х. Бабајева бу ил бағлардан 30 тон мәһсул топламағы вә'д едиб. Комсомолчу гыз сөзүнә әмәл етмәк үзрәдир, бу күн-сабаһ гәләбә рапортуну имзалајачагдыр. (Јухарыдакы шәкилдә).

Аләтчи-чилинкәр Ф. Бабајев Бакы чиһазгајырма заводунун ән габагчыл кәнчләриндәндир (ашағыдакы шәкил). Онун истеһсал етдији аваданлыглар јүксәк кејфијјәтли олур, һәмишә илк тәгдиматдан гәбул едилир.

Фотолар Ә. Гулијевин вә В. Фелдманындыр.

Вахтындан әввәл

«Азәренержиинишаат» трестинин Әли Бајрамлыдакы тикинти-гурашдырма идарәсиндә Јашар Вағыровун ады узун мүддәтдир ки, габагчыллар сырасында чәкилир. Онун башчылыг етдији комплекс иншаатчылар дәстәси бир гајда олараг сосиализм јарышынын өн сыраларында кедир.

Иншаатчылар доггуз ајлыг планы да вахтындан әввәл јеринә јетирмиш, нәзәрдә тутулдуғундан чох тикинти-гурашдырма ишләри көрмүшләр. Һазырда бригада октјабр ајынын үчүнчү он күнлүјү һесабына әмәк нөвбәсини давам етдирир. Иншаатчылар инди шәһәрин 6-чы микрорајонунда бешмәртәбәли 70 мәнзилли јашајыш бинасыны инша едирләр. Онлар бинаны вахтындан тез тәһвил вермәк үчүн сә'јләрини даһа да артырмышлар.

Иншаатчыларын әмәк бәһсләшмәсиндә Сабит Һүсејнов, Садатхан Исмајылов, Нәриман Ибраһимов вә Фәһмул Ахундов хүсусилә фәргләнир, һәр күн тапшырыглара 115—120 фаиз әмәл едирләр.

Ислам ӘЛИЈЕВ.
Әли Бајрамлы шәһәри.

Габагчыллар

Масаллы рајонундакы М. Ф. Ахундов адына совхоз бу ил дөвләтә 4 мин тона јахын тәрәвәз мәһсулу сатмалыдыр. Бунун үчүн саһәләрдә илин әввәлиндән бол мәһсул үчүн јахшы зәмин јарадылмышдыр. Сов.ИКП XXVII гурултајынын тарихи гәрарларындан ирәли кәлән вәзифәләрә әмәли ишлә чаваб вермәјә сә'ј кәстәрән совхоз әмәкчиләри мәһсул иткисинә јол вермәмәјә, тапшырыглары артыгламасы илә јеринә јетирмәјә чалышырлар.

Мәһсул сатышында совхозун тәчрүбәли тәрәвәзчиси Аслан Исајевин бригадасында чалышан әмәк адамлары хүсусилә фәргләнирләр. Коллективин үзвләри ишләрини јахшы гурараг дөвләтә кәләм, соған вә сарымсаг сатышы планыны артыгламасы илә јеринә јетирмишләр. Гәбул мәнтәгәләринә 216 тон әвәзинә 220 тон кәләм, 8 тон әвәзинә 9,2 тон соған, 6 сентнер әвәзинә 8,2 сентнер сарымсаг тәһвил вермишләр. Тәрәвәзчиләр һәмчинин 7 һектар саһәдә бол вә кејфијјәтли помидор јетишдирмишләр. Коллектив индијәдәк дөвләтә 140 тон әвәзинә 240 тон мәһсул тәһвил вермишдир.

Саһәләрдә мәһсул һәлә болдур. Бөјүк зәһмәт баһасына јетишдирилмиш мәһсулу сон килограмына кими топламаг үчүн әмәкчиләр бу күнләрдә бөјүк сә'јлә ишләјирләр. Тәрәвәзчиләрдән Ағабаны Әскәрова, Наилә Бағырова, Мирвари Мустафајева, Ағаназ Мәммәдова вә башгалары мәһсул јығымында нүмунә кәстәрирләр.

Нәчәф ТАЛЫШЛЫ.

Боллуг уғрунда

Чапаридзе адына совхозун әмәкчиләри ҮИЛККИ-нин 70 иллик јубилејини лајигли кәстәричиләрлә гаршыламаг үчүн әмәк бәһсләшмәсинин вүс'әтини күндән-күнә артырырлар. Јарышда Әмираслан Пирмәммәдовун башчылыг етдији 4 нөмрәли комсомолчу-кәнчләр бригадасынын үзүмчүләри хүсусилә фәргләнирләр. Онлар бешиллијин үчүнчү илиндә дөвләтә 244 тон әвәзинә 300 тон јүксәк кејфијјәтли үзүм сатмаг барәдәки өһдәликләринә әмәл етмәк үчүн јахшы зәмин јаратмышдыр. Гыса мүддәтдә саһәләрдән хејли мәһсул топланмышдыр.

Казым КАЗЫМОВ.
Газах рајону.

КӘНЧЛӘРИН ЕЛМИ-ТЕХНИКИ ЈАРАДЫЧЫЛЫҒЫ

ИФТИХАР ЈЕНИЛИК АХТАРЫР

М. Әзизбәјов адына Азәрбајҹан Нефт вә Кимја Институтуна гәбул оланда Ифтихарын ағлына белә кәлмәзди ки, бир күн онун әмәк јолу М. Әзизбәјов адына Кимја Сәнајеси Истеһсалат Бирлијиндән башланачаг, онун ән ири тәсәррүфат саһәләриндән олан диафрагма үсулу хлор вә каустик сода истеһсалатында сыравн фәһләликдән механик вәзифәсинә гәдәр шәрәфли бир јол кечәчәк. коммунистләрә рәһбәрлик едәчәк, дзјү-до күләши үзрә ССРИ идман усталығына намизәд олачагдыр...

Бу күн исә о тәкчә чалышдығы бирлијин дејил, һәм дә кәнчлик шәһәри Сумгајытын ән исте'дадлы, танынмыш јениликчиләриндән сајылыр.

Ифтихар Маһмудов фәалијјәтә башладығы вахтдан чәми беш ај сонра өзүнүн илк сәмәрәләшдирмә тәклифи илә диггәти чәлб етди. Вә о вахтдан јарадычылыг ахтарышлары, гијмәтли тәклифләри истеһсалатда әл әмәјинин јүнкүлләшдирилмәсинә, мәһсулун кејфијјәтинин јахшылашдырылмасына һәлледичи тә'сир кәстәриб, күлли мигдарда васитә гәнаәт етмәјә имкан вериб.

...Чалышдығы истеһсалатын 267-чи корпусунда компрессор машынларынын јағ сахлајан һиссәләринин тез-тез сырадан чыхмасы, нәтичәдә саатларла бошдајанмалара јол верилмәси кәнч механики нараһат едирди. О бунун әлачыны тапмаг барәдә чох фикирләшмәли олду. Ахыр ки, күнләрин бириндә ахтардығыны тапды. Ифтихарын дүзәлтдији јени типли һиссә әввәлкиндән 6—7 ај чох ишләмәклә јанашы, јағ иткисинин гаршысыны алды, тезликлә бу јенилик бирлијин дикәр сехләриндә вә саһәләриндә дә ишләјән ејни типли компрессор машынларында тәтбиг олунду вә 8 мин манатлыг игтисади сәмәрә верди.

...Һава гурудучу машынында «КВО-4» клапаны һәр дәфә еһтијатсызлыг үзүндән сынанда да Ифтихар бир јениликчи кими нараһат олур, һәјәчан кечирирди. Чох кәтүр-гојдан сонра әввәлкиндән тамамилә фәргли јени схем һазырламағы гәрара алды. Елә бу вахт гаршыја јени бир суал чыхды: Бәс бу клапаны һарада вә нечә дүзәлтмәли? Бу мәгсәдлә гоншу мүәссисәјә — ССРИ-нин 60 иллији адына суперфосфат заводуна мүрачиәт етди, әмәкчи достларынын көмәји илә клапанын бурада төкмә үсулу илә һазырланмасына наил олду. Инди һәмин клапанлардан тәкчә Ифтихар Маһмудовун чалышдығы бирлијин дејил, суперфосфат заводунун истеһсалат саһәләриндәки гурудучу машынларда вә нәзарәт-өлчү чиһазларында да кениш истифадә олунур.

И. Маһмудовун даһа бир јенилији өзүнүн орижиналлығы вә мүбаһисә доғурмасы илә диггәти даһа чох чәлб едир. Мәсәлән, компрессор машынларында сүртүнмә нәтичәсиндә килид-јастыгларын тез-тез сырадан чыхмасы һаванын чирклянмәсинә, мәһсул иткисинә вә хејли бошдајанмалара сәбәб олурду. Пенза шәһәриндәки компрессор машынлары заводундан аз мигдарда көндәрилән бу һиссәләр демәк олар ки, бирлик үчүн олдугча баһа баша кәлирди. Узун ахтарышлар ахыр ки, бәһрәсини верди. Кәнч јениликчи бу чәтинлији арадан галдырмаг мәгсәдилә ејни заманда ики тәклиф вермәли олду. Биринчи тәклифи истеһсалата тәтбиг едә билди. Ифтихарын икинчи тәклифинә исә нечә дејәрләр, јүзләрлә ағыз бүзәнләр, онун сәмәрә верәчәјинә е'тибар етмәјәнләр тапылды. Лакин Ифтихар һәвәсдән дүшмәди, тәрәддүд етмәдән икинчи тәклифин схемини нәзәрдән кечирмәк үчүн Пенза шәһәринә көндәрди.

Ифтихар сәбирсизликлә кезләдији мәктубун чавабыны бу күнләрдә алыб. Пенза компрессор машынлары заводунун баш мүһәндиси В. И. Осташковун имзасы илә Ифтихар Маһмудовун адына көндәрилән мәктубда дејилир: «Исте'дадына пәрәстиш етдијим Маһмудов, сизи тәбрик едирәм. Бүтүн бу саһәдәки чәтинлијин өһдәсиндән инадкарлыгла вә һәм дә һеч кимин ағлына кәлмәјән чох садә јолла кәлә билмисиниз. Лакин истеһсалатыныздa биринчи тәклифинизи тәтбиг етмәклә (игтисади сәмәрә версә дә) хејли тәләсиклијә јол вермисиниз. Икинчи тәклифиниз даһа мүкәммәл олдуғу үчүн нәзәрә алырыг. Бу јолда сизә јени-јени уғурлар арзулајырыг».

Истеһсалатын рәиси, кимја елмләри намизәди Фирудин Мустафајев Ифтихар һаггында үрәклә сөһбәт ачыр:

—Ачығыны дејим ки, Ифтихарын һаггында мүбаһисә кедән бу тәклифинә разылыг вермәкдә һамымыз тәрәддүд едирдик. Пензадан кәлән мәктуб Ифтихарын нә гәдәр гадир олдуғуну бир даһа сүбут етди. Килид-јастыгларда әлавә дишләрин ачылмасы, сынан һиссәнин гајнаг едилмәси онларын истисмар мүддәтинин ән азы 4—5 ај узанмасына, тонларла јағ иткисинин гаршысыны алмаға имкан вериб ки, бу да 25 мин манатлыг игтисади сәмәрә илә нәтичәләниб. Вә нәһајәт, бу тәклифин истеһсалата уғурлу тәтбигинин нәтичәси каустик сода мәһсулунун Дөвләт кејфијјәт нишаны илә бурахылмасына реал имкан јарадыб. Бирлијимиздәки сәмәрәләшдиричиләр вә ихтирачылар бүросунун ән фәал вә кәнч үзвләриндән олан Ифтихар Маһмудовла сөзүн әсл мә'насында фәхр едирик.

Ифтихарын кәркин, илһамлы, инамлы вә инадлы ахтарышлары һәмишә өз бәһрәсини вериб вә бу лајигинчә гијмәтләндирилиб. Белә ки, о, 1984-чү илдә кәнч сәмәрәләшдиричиләрин јарышында биринчи јери тутараг ССРИ Халг Тәсәррүфаты Наилијјәтләри Сәркисинә пулсуз, өтән ил исә Југославија вә Румынијаја турист кәзинтиси үчүн күзәштли путјовка илә мүкафатландырылыб. 1983-чү илдән бирлијимизин ән јахшы кәнч сәмәрәләшдиричиси кими фәхри бир ад дашыјыр.

Бир јениликчи кими кәләчәкдә көрәчәји ишләр барәсиндә данышмасыны хаһиш едәндә, Ифтихар билдирди:

—Партијамызын XXVII гурултајында сосиал-игтисади инкишафы сүр'әтләндирмә фәалијјәтимизин баш хәтти кими ирәли сүрүлмүшдүр. Өзү дә бу програмын васитә тәләб етмәјән амилләр һесабына һәјата кечирилмәсинә сә'ј кәстәрилмәси тәләб олунур. Бурада јарадычылыг ахтарышлары, күтләләрин чанлы тәшәббүскарлығы мүһүм рол ојнамалыдыр. Бу бахымдан јениликчилик һәрәкатына кениш мејдан верилмәси олдугча зәруридир. Биз кәнчләр бу саһәдә даһа чох иш кәрмәјә, өз ахтарышларымызла сүр'әтләндирмә мәсәләләринин һәллиндә даһа фәал иштирак етмәјә вә буна наил олмаға чалышмалыјыг. Бу саһәдәки вәзијјәт исә бирлијимиздә үрәкачандыр. Кечән ил 8, бу ил исә 7 тәклифим истеһсалата васитә алыб. Гаршыдан кәлән әламәтдар һадисәни—Ленин комсомолунун 70 иллик јубилејини дә лајагәтлә гаршыламаг, јени-јени ахтарышлар апармаг вә һәмин күнә кими өзүмүн 70-чи тәклифими истеһсалата тәтбиг етмәјә сөз вермишәм.

Ифтихар Маһмудов чалышдығы истеһсалатда вә үмумијјәтлә, бирликдә тәкчә өзүнүн механиклик фәалијјәти, сәмәрәләшдирмә уғурлары илә кифајәтләнмир. О, истеһсалат партија тәшкилатынын катиби, бирлијин сијаси-маариф кабинети нәздиндәки методики шуранын үзвү кими дә кениш вә әһәмијјәтли иш апарыр. Исте'дадлы јениликчијә уз тутуб дејирик:

—Өз ахтарыш вә гәләбәләринлә һәмишә ифтихар һисси кечирәсән, Ифтихар!

Рәшид ИСКӘНДӘРОВ.

ДИЛ ӘВӘЗСИЗ СӘРВӘТДИР

«Советскаја түркологија» журналы баш редакторунун биринчи мүавини, филологија елмләри намизәди Ајдын Мәммәдову республикамызын елми вә әдәби ичтимаијјәти тәнгидчи, фолклорчу, филолог, нәһајәт, дилчи вә түрколог кими јахшы таныјыр. О, совет түркологлары комитәсинин, ССРИ Јазычылар Иттифагынын нәср шурасынын, республика «Вәтән» чәмијјәти идарә һеј'әтинин үзвүдүр. Онун «Елм» нәшријјатында чап олунмуш «Түрк самитләри: анлаут вә комбинаторика» (рус дилиндә) китабы, республика вә Иттифаг мәтбуатында әдәбијјатымызын, фолклорумузун вә әдәби дилимизин мүасир мәрһәләдә инкишафы вә тәдгиги проблемләринә һәср олунмуш мәгаләләри охучулар тәрәфиндән хүсуси мараг вә рәғбәтлә гаршыланмышдыр. Тәнгидчи алимин дилчилик вә түркологија проблемләринә һәср олунмуш бир сыра конфрансларда вә симпозиумларда, нәһајәт, Азәрбајчан телевизијасы илә мүнтәзәм чыхышларында да мүасир кәнчлијин вәтәнпәрвәрлик руһунда тәрбијәсинә күчлү бир тә'сир дујулур.

Әмәкдашымызын А. Мәммәдовла сөһбәтини охучулара тәгдим едирик.

—Ајдын мүәллим, сон вахтлар елмин дикәр саһәләри илә јанашы, дилчилик вә дил тарихи, сөзләрин вә дилләрин јаранмасы проблемләринә дә мараг күчләнмишдир! Јәгиндир ки, бу марағын өзүндә дә һәјатымызла, өлкәмиздә кедән көклү ичтимаи-сијаси дәјишикликләрлә бағлы бир тәбиилик, бир ганунаујғунлуг вар. Дилчилик елми, онун һуманитар елмләр системиндә вә ичтимаи һәјатда јери, нәһајәт, мүасир шәраитдә елмин бу мүһүм саһәсинин рол вә әһәмијјәтинин артмасы илә әлагәдар нә дејә биләрсиниз?

—Дилчилик елмини, тарихи гајнаглар бахымындан инсанларын өзләринин ајрылмаз атрибуту, кејфијјәти олан дилләри өјрәнмәләри, сөзләрин јаранма јолуну, сөзләрлә әшјалары, дилә дүнја арасындакы әлагәләри дәрк етмәк, баша дүшмәк истәји чох гәдимдир. Һәлә мән елми гојурам бир кәнара. Дүнја халгларынын һәр биринин бөјүклүјүндән, кичиклијиндән, гәдимлијиндән, јенилијиндән асылы олмајараг, фолклор хәзинәсинә, мифоложи сәрвәтинә, үмумијјәтлә мәдәнијјәтини сәчијјәләндирән мүхтәлиф саһәләрә мәхсус сәрвәтләри көтүрмүш олсаг, көрәрик ки, сәрвәтләрин мүәјјән һиссәси дүнјанын вә инсанын јаранышы илә јанашы, дилин вә сөзләрин дә јаранмасы һаггында һәмин халгын илкин тәсәввүрләринин, дүнјакөрүшүнү әкс етдирмиш олур. Бу мә'нада дилин јаранмасы һаггында мүхтәлиф халгларын дүнја дүшүнчәсини әкс етдирән зәнкин миф вә тәсәввүрләрин өјрәнилмәси, елми ачымы хүсуси әһәмијјәт кәсб едир. Мөвчуд динләрин өзү дә дилин вә сөзләрин јаранышы проблемләриндән јан кечә билмир, бу вә ја башга мә'нада һәмин мәсәләјә өз мүнасибәтини билдирир. Инсанларын та гәдимдән бу күнә гәдәр јаратмыш олдуглары јазылар (гајаүстү рәсмләрдән тутмуш та мүасир мүкәммәл әлифбалара гәдәр), символлар, һәтта рәгс елементләри вә с. өзү дә бир нөв инсанын дедикләрини, данышдыгларыны әбәдиләшдирмәк, дили реаллашдырмаг, онун тарих боју дашыдығы зәнкин мә'нәви күчә еһтирам кими гијмәтләндирилмәлидир. Инсанын өз дилинә еһтирамы, өз дилинә инамы, өз дилинин ән гәдим, ән сәлис, ән тәмиз олмасыны шәксиз гәбул етмәси бәлкә дә ән гәдим инсани кејфијјәтләрдән бирдидир десәм, сәһв етмәрәм. Һәтта гәдим мәнбәләрдә **сөз** вә **дил** анлајышлары **халг** анлајышынын өзүнү дә әвәз едирди. Јә'ни дејәндә ки, филан јердә үч дил, јахуд үч ләһчә вардыр, демәли, сөһбәт үч халгдан кедир.

Дилин јарадычы башланғыч кими башлыча ролуна инсанын инам вә е'тигады «әввәлчә сөз варды» дејә Библија һөкмүндә, «О, әмр етди: јаран! вә һәр шеј јаранды» дејән Гур'ан кәламында вә үмумијјәтлә, дүнјанын илаһи гүввәләрин әмри илә јаранмасы һаггындакы миф вә дүшүнчәләрдә өз әксини тапыб. Гәрибә бурасыдыр ки, бә'зи мифләр дүнјанын башланғычыны **сөз вә онун һөкмү** илә әлагәләндирдији кими, елә мифләр дә вардыр ки, онларын өзләри сөзләр һаггында дүшүнчәләрин дүнјанын јаранмасы һаггында тәсәввүрләрә кечүрүлмәсиндән јараныб. Мәсәлән, билдијиниз кими, дејирләр ки, «гадын кишинин габырғасындан јараныб».

—Белә тәсәввүрләрин көкүнү һәм дә даһа чох гәдим шумер әфсанәләри илә бағлајырлар. Мәшһур шумеролог С. Н. Крамер дә мәһз бу нәтичәјә кәлмишдир. Профессор Тофиг Һачыјевин вә елә сизин дә шумер-түрк паралелләри һаггында тәдгигатларынызда јәгин ки, һәмин нәтичәдә бир даһа ајдынлашмыш олур.

—Доғру дејирсиниз, гәдим шумерләрдә «һәјат—һәјатверән» вә «габырға» мә'налары ваһид бир сөзлә «ти» көкү илә ифадә олунур. Бах, елә бу омонимија да мәһз јухарыда дедијимиз мифин мејдана кәлмәсинә реал зәмин јарадыб. Вә јахуд да инсанын торпагдан јаранмасы һаггындакы вә дикәр мифләри дә мисал чәкмәк олар. Вә бунлар бир даһа инсанын дүнјакөрүшү һаггында тәсәввүрләри илә дил һаггында тәсәввүрләринин һәлә ән гәдим вахтлардан гоша инкишаф етмәсини нүмајиш етдирмишдир.

—Бу вә ја дикәр дилин «ән гәдим» олуб-олмамасы илә бағлы сөһбәтләр дә, нечә дејәрләр, һәлә јекунлашмајыб. Јәгин ки, бу мүбаһисәнин дә көкү гәдимләрә кедиб чыхыр.

—Фикринизә шәрикәм. Дилләрин үмумијјәтлә, јаранмасы илә јанашы, онларын һансынын «даһа гәдим» олмасы мәсәләси дә инсанлары дүшүндүрүб вә бу саһәдә дә мүхтәлиф әфсанәләр, мүлаһизәләр, јалан вә бә'зән, нисбәтән ағлабатан күманлар да ортаја атылмыш, гәдим дүнјанын вә орта әсрләрин ән бөјүк мүдрикләри һәмин проблемләрдән јан өтә билмәмишләр. Дедијим одур ки, дил һаггында дүшүнчәләрин саһәси кениш олдуғу кими, тарихи дә гәдимдир вә бу мә'нада дилә бағлы илк дини көрүшләрин, дилчилик тәсәввүрләринин вә тәдгигатларын даһа гәдимләрдән мејдана кәлмәсиндә тәәччүб доғуран бир шеј јохдур. Бу, дилин инсан һәјатындакы бөјүклүјүндән вә һәлл олунмасы гаршыја гојулан дилчилик мәсәләләриндән, инсанын ичәрисиндә јашадығы чәмијјәтлә бағлы зәрури мәсәләләри һәлл етмәк истәјиндән доғур.

Мәсәлән, һинд дилчилијинә хас олан дилин фактик материалыны сон дәрәчәдә инчәликлә тәсвир вә тәсниф етмәк, дил ваһидләринин сәрһәдини зәркәр дәгиглији илә ајырмаг кими хүсусијјәтләр һәр шејдән әввәл, гаршыја гојулан мәгсәдин өзүндән, јә'ни һинд халгынын гәдим һимнләринин охунушуну мүасирләр үчүн дүзкүн ашыламаг вә бу јолла дә һәмин һимнләрин әбәдилијини горујуб сахламаг истәјиндән доғуб. Гәдим антик вә јунан алимләри исә өз дилчилик көрүшләри илә дөврүн үмуми дүнјакөрүшүнүн истигамәтиндән бәһрәләнәрәк даһа чох фәлсәфи мәсәләләрлә мәшғул олмушлар. Орта әсрләрин Авропа дилчилик көрүшләриндә исә һәлә инкишафын ашағы сәвијјәсиндә дуран әдәби дилләри инкишаф етдирмәк, классик латынын һөкмранлығындан хилас олмаг арзуларындан ирәли кәлән үслуби мәсәләләрә диггәт өн плана чәкилмишдир. XIX әср елмин мүхтәлиф саһәләринә һәрәкәт вә тәкамүл анлајышларыны дахил етди. Дарвинизм бәшәри тәфәккүрә ингилаби јениләшмә кәтирди. Бүтүн чанлы организмләр кими, дилин дә доғулмасы, бөјүмәси, јени-јени өвладларынын мејдана кәлмәси вә нәһајәт «өлмәси» ганунаујғун бир просес кими гәбул олунду. Дилләрин гоһумлуғу, јаранмасы, ајрылмасы, бирләшмәси, дәринләшмәси вә с. һаггында јени-јени фактлар, јени-јени нәзәријјәләр мејдана кәлди. Дилчилијин елми мәрһәләси башланды. Өтәри садаладығым бу чәһәтләрлә бир даһа ону нәзәрә чатдырмаг истәјирәм ки, инсанын әтраф дүнјаны вә өзүнү дәрк етмәк истәјиндә дилчилик көрүшләри һәмишә апарычы васитәләрдән олуб. Бу көрүшләр һәр дөврүн инсан тәфәккүрүнә кәтирмиш олдуғу јениликләрлә фәргләниб, һәмин јениликләрдән гидаланыб, чәмијјәтин һәм прогрессив, һәм дә регрессив, иртичачы консепсијаларынын тә'сиринә мә'руз галыб. Һәтта фашизм инсанларын ирги ајры-сечкилији «ари» халгларын бүтүн башга халглардан «сечилдији», куја хүсуси үстүнлүјә малик олмасы вә с. һаггында чәфәнк фикирләр сөјләјәндә ајры-ајры дилчилик көрүшләриндән дә гидаланмышдыр. Сиз биләрсиниз ки, вахтилә өзләринин «сечилмиш ирг» олдуғуну сүбут етмәк үчүн финикијалылар финикија дилинин, јәһудиләр јәһуди дилинин, ермәниләр ермәни дилинин, түркләр түрк дилинин «дүнјанын ән биринчи дили» олдуғуну сүбут етмәјә чалышыблар. Бу һал дүнјанын башга халгларында да өзүнү көстәрир. Вә бу, тәбии бир просесдир. Нечә дејәрләр, һәр кәсин бәдәнинә өз көјнәји даһа јахын көрүнүр.

—Ајдын мүәллим, бәллидир ки, Сталин репрессијасы өлкәмиздә елмин инкишафына күчлү зәрбә ендирмишдир. Һәмин зәрбәдән совет дилчилик елми, о чүмләдән Азәрбајчан дилчилији дә чох зијан чәкмишдир. Сталинизмин өлкәмизин түркдилли халгларына һагсызчасына, әдаләтсизчәсинә вурмуш олдуғу «пантүркизм» дамғасы дурғунлуг илләриндә дә әслиндә тохунулмаз галмышдыр. Мәнчә, бу күн һәмин мәсәләдән дә данышмамаг олмаз.

—Сталинин мәшһур **«Марксизм вә дилчилик мәсәләләри»** китабынын јазылмасы, онун үмумхалг мүзакирәси вә дилчи алимләрин бу китаб әтрафында нечә илләр давам едән ситатбазлыг фәалијјәти дедикләринизә ајдын мисалдыр. Вә шүбһәсиз, бу, тәбиидир, инсан тәфәккүрүнүн мүхтәлиф саһәләриндәки кими, стереотипләри, гадағанлары вуруб дағыдан фикир мүбадиләсинә, мүхтәлиф фикирләрин полемикасына, бә'зән тамамилә көзләнилмәз тә'сир бағышлајан консепсијаларын белә һәјата атылмасына имкан јарадан јенидәнгурма дилчиликдә дә узун мүддәт голубағлы галмыш саһәләрә вә проблемләрә азадлыг верәчәк, милли дилчилијин вә хүсусилә милли дилләрин тарихләринин һәлл олуначаг мәсәләләринин ортаја атылмасына имкан јарадачагдыр. Бизим буна бөјүк үмидимиз вар. Чүнки дилчилијин башга саһәләри кими, түркологијанын да башы үстүндә бә'зи стереотипләр, гадағанлар һәлә дә галмагдадыр. Түркологијада галдырылан јени проблемләрә «пантүркизм» кими мәнфур сталинчи дамға вурулмасы һәлә дә арадан галхмамышдыр. Һәм дә Сталин мәктәби кечмиш, дурғунлуг илләриндә мејдан суламыш еһтирассыз, мөвгесиз робот мүтәхәссисләрин «нәјинә лазымдыр, өз башыны гору, сәнә јашамаг лазымдыр, јохса башына бәла ачарсан» кими консепсијалары нечә-нечә түрколожи фикри, нечә дејәрләр, бешијиндә боғмагдадыр. Дүнјанын бүтүн дилләринә тарих һаггында дејилән, ирәли сүрүлән ән гәрибә фәрзијјәләр гануни бир шеј кими гәбул олундуғу һалда, түрк дилләринин тарихи һаггында мөвчуд еһкам вә канонларла сәсләнмәјән елә бил ки, рәсмиләшдирилиб, протоколлашдырылмыш нөгтеји-нәзәрләрлә разылашмајан вә јахуд да елми мүбаһисә апармаг истәјән һәр һансы бир чаван фикрә гаршы елмә дәхли олмајан нечә-нечә васитәләрлә «јүрүш» е'лан едилир. Бах, Азәрбајчан дилчилијинин дә бугүнкү јенидәнгурмадан көзләдији әсас шеј фикир азадлығы, мүбаһисә вә мүзакирә ачыглығы, ән башлычасы исә бу саһәдә јарадычылыг вә ахтарыш арзуларына мә'нәви тәкан вермәкдир.

—Инди алимләримиз е'тираф едирләр ки, сталинизм дөврүндә совет елми фикри вә практикасы үмумдүнја елми фикриндән вә практикасындан хејли дәрәчәдә тәчрид олунмушдур. Мәсәлән, биологија саһәсиндә лысенкочу диктатура ирсијјәт елми һаггында ән ади фактлары белә инкар етмәјә кәтириб чыхармыш, бир сыра әсл елми методлардан имтина етмиш, нәтичәдә һәм елмин, һәм дә игтисадијјатын инкишафына бөјүк зәрбә вурмушдур. Сталинчилијә архаланан лысенкочулар о шәраитдә «буржуа елминә» дүшмән мүнасибәт бәсләмәләри илә дә өјүнүрдүләр. «Буржуа елми фикринә нифрәт» елмин дикәр саһәләриндә, о чүмләдән дилчиликдә дә өз мәнфи тә'сирини көстәрмишдир.

—Бунунла әлагәдар сизә бир мисал дејим. Совет дилчилији узун мүддәт соссүрчүлүјә вә структур дилчилијә буржуа тәфәккүрүнүн мәһсулу кими бахыр, биологијада ирсијјәт вә елмин јени саһәси олан кибернетика кими, ону да мүдафиә едәнләри аз гала «Вәтән хаини» е'лан едирдиләр. Заман кечди, һәмин саһәләр совет елминдә бәраәт газанды. Вә бөјүк уғурлар кәтирди. Инди совет дилчилијинин нә соссүр консепсијасы, нә дә структур методу олмадан тәсәввүр етмәк мүмкүн дејил. Бунунла белә, республикамызда һәмин саһәдә көрүләси ишләр һәлә чохдур. Бир-ики мүтәхәссисин үмуми һазырлығыны нәзәрә алмасаг, бу саһәдә бизим дилчиләрин әксәријјәтинин билији хејли ашағыдыр. Вә гәрибә бурасыдыр ки, өндә кедәнләримизин бә'зиләри бу саһәјә мүнасибәтдә һәлә дә 50-чи илләрин сәвијјәсиндәдирләр. Бу, үмуми дилчилијә аид бир мисалдыр. Ахы, үмуми дилчилијин башга саһәләри вар—хүсусилә тарихи-мүгајисәли дилчилијин методларына, әлдә етдији нәтичәләрә бәләдсизлик Азәрбајчан дилчилијиндә һәр күн һисс олунмагдадыр. Чап олунан әсәрләрин ашағы сәвијјәси, фактик вә нәзәри исте'дадсызлыг буна әјани мисалдыр. Көрүн дилчилијимиз, тарихи-мүгајисәли дилчилик көрүшләримиз нә сәвијјәдә примитивдир ки, Азәрбајчан дилинин мәншәји индијәдәк өјрәнилмәјиб—дејә дад чәкирләр. Нә демәкдир бу ифадә? Мәкәр түрк дилләриндән бири олан Азәрбајчан дилинин мәншәји һәр кәсә вә бүтүн дүнјаја чохдан бәлли дејилми?! Билирсиниз, Азәрбајчан дилинин мәншәјини ахтармаг—ата-анасы көзләри өнүндә олан бир өвладын атам-анам кимдир—дејәрәк баш сындырмасы кими бир шејдир. Рус дили славјан дилләриндән, талыш дили Иран дилләриндән, румын дили роман дилләриндән вә с. олдуғу кими, Азәрбајчан дили дә түрк дилләринин оғуз групундандыр. Бүтүн мәнтәшәмлији илә түрк дилидир вә бунун бу мә'нада мәншәји һаггында һеч бир баш сындырмаг лазым дејил. Бәс, сөһбәт нәдән кедә биләр? Сөһбәт Азәрбајчан дилинин мүасир Азәрбајчан әразиси илә бағлы тарихиндән кедә биләр. Јә'ни мүасир Азәрбајчан дилини тәшкил едән түрк дилләри вә ја ләһчәләринин Азәрбајчанда мәскунлашмасы даһа доғрусу, мөвчудлуғу тарихиндән кедә биләр. Вә бир һалда ки, Азәрбајчан дилинин әсасында дуран түрк дилидир, түрк дилләрин Азәрбајчан әразисинә ја мин, ја да он мин ил әввәл кәлмиш олдуғунун фәрги јохдур. Үмумијјәтлә, «кәлмәк», «кәлмиш» сөзләринин дә әслиндә елми көкү, әсасы јохдур. Азәрбајчан дили түрк мәншәли олдуғу кими галыр вә бурада һеч бир шәкк-шүбһә ола билмәз. Лакин мәсәләни долашдыран башга бир чәһәт вар ки, онунла әлагәдар фикримизи билдирмәсәк мәсәлә бир аз гаранлыг галар. Азәрбајчан әразиси вә үмумијјәтлә, Загафгазија мөвчуд түрколожи көрүшләр бахымындан түрк дилли халглар үчүн бир гајда олараг ән јахшы һалда бизим еранын башланғыч илләриндә, ән чох јајылмыш һалда исә IX—XI әсрләрдә ачыг е'лан олунур. Азәрбајчан тарихчиләри ичәрисиндә икинчи фикир даһа чох практик мүһафизәчиләр тапыр. Играр Әлијев вә онун тәрәфдарлары кими. Мән мәсәләнин фактик вә елми тәрәфини бир кәнара гојуб онун тамамилә башга бир тәрәфини көтүрмәк истәјирәм. Билдијиниз кими, һиндавропалыларын илкин вәтәни дејәндә дүнја елми мүхтәлиф вахтларда мүхтәлиф реконлары нәзәрдә тутур. Вә археоложи газынтылар јени мадди-мәдәнијјәт зоналары ачдыгча, бу кәшфләрин ардынча һиндавропа дилчилији дә һиндавропа көк дилинин илкин чоғрафијасыны дәјишдирә-дәјишдирә Һиндистаны, Орта Асијаны, Волга бојуну, чәнуби Русијаны, шәрги Авропаны вә с. доланыб инди Иванов вә Гамкрелидзенин әсәриндән сонра Өн Асија, Балкан, Кичик Асија вә Аралыг дәнизи зоналары әразисини «зәбт етмишдир». Башга бир мисал, вахтилә Скиф материалы анчаг Абајевин әсасландырдығы «релс»лә кедиб, Иран дили әсасында шәрһ олунурдуса, Трубачо бу материала тамамилә јени арииһинд јозуму верди. Вә јахуд, Гафгаз дилләринин Кичик Асија, о чүмләдән протохат дили илә әлагәси бүтүн мүәммалығына бахмајараг, тәдгигатчылар арасында кениш шәрһ олунур. Ән үмдәси будур ки, «бојар» типли түрк алынмаларынын өзүнә белә мүасир рус дилчилијиндә рус-славјан мәншәји тапмаг истәјән јазылар да мејдана кәлир. Алманијада чап олунан «Күрчүстан»—«Чорчија» журналында Фајнрах адлы бир алим картвел дилләри илә шумер дили арасында чохлу паралел—охшарлыглар тапыр вә һеч кәс бу тәдгигаты панкартвелизм адландырмыр. Белә мисалларын сајыны истәнилән гәдәр артырмаг олар вә бурада тәәччүбләндиричи һеч бир шеј јохдур. Чүнки ән бөјүк елми һәгигәтләр вә елми кәшфләр дүнјада илкин фәрзијјәләр, гәрибә күманлар шәклиндә кәлир. Вә әсл һәгигәт о вахт үзә чыхачаг ки, һәр бир күманын дејилмәсинә имкан верилсин. Нечә дејәрләр, гуруну гуру, јашы јаш үстә гојсунлар. Тәәссүф ки, бу, башга халглара аиддир, бизә јох.

Гәрибәдир, истәр Өн Асијада, истәр Кичик Асијада, истәр Загафгазијада, истәрсә дә Гафгазда үзә чыхарылан бу вә ја дикәр бир мәдәнијјәт вә дил факты дүнјанын һәр һансы мәдәнијјәти вә дили илә мүгајисә олундугда инандырычы сајылыр, түрк мәдәнијјәтләри вә түрк дилләри илә мүгајисә олундугда исә **горхулу, иртичачы, пантүркизм**, даһа нә билим нә адландырылыр. Түркләр һәр јерә **«кәлмәдир»**. Азәрбајчана да, Волга бојуна да, Орта Асијаја да, Алтаја да вә һәтта Орхон-Јенисеј абидәләринин гәдим мәскәнләринә дә. Истәр-истәмәз јадыма Күлтәкин абидәсинин илк чүмләси дүшүр: тәрчүмәсини дејирәм: «Еј түрк халгы, сән танры кими көјдән кәлдин вә бу јердә мәскунлашдын».

—Һәм дә бу чүмләдәки «көјдән кәлдин» ифадәсиндә көрәк образлылыг ахтарылмасын. Чүнки мә'лум әфсанәдә дә дејилир ки, дан јериндән, јә'ни Күнәшдән Габа ағачыны, јә'ни Дүнја ағачынын —Јер күрәсинин көгүшүнә шүа дүшдү вә һәмин шүа илә һәмин ағачдан оғуз доғулду. Бу әфсанәнин әсасында, көрүндүјү кими, елми фикир дајаныр. Белә ки, елм дә Јер күрәсини Күнәшин төрәмәләриндән бири һесаб едир. Јерин—әски оғузча, түркчә Зерин—Одун өвладлары да мәһз од һесаб едилмишләр. Белә инсанлардан вә инсан бирликләриндән бири дә түркдилли гәбилә бирләшмәләри вә халглары олмушлар ки, онларын да адлары мәһз од мәзмуну дашыјыр. Јә'ни «түрк» дә, «оғуз» да, «Азәрбајчан» да, хүсусән онун «Азәр» компоненти мәһз од, од кишиси, од нәсли, од халгы кими улу мәзмун дашыјыр вә бу од—мәзмуну та гәдимдән түркдилли халгларын доғулуб мәскунлашдыглары торпагларын, биринчи нөвбәдә исә Азәрбајчан торпағынын малик олдуғу тарихи-чоғрафи мәзмунда өзүнү көстәрмишдир.

—Сөһбәт ондан кедир ки, башгаларынын фикрини елми дәлилләрдән даһа чох, гејри-елми методларла сыхышдыран бә'зи тарихчиләримизин үз тутдуглары консепсија чәрчивәсиндә түркләрин бабалары үчүн јердә јер тапылмыр. Әлач бирчә көјә галыб. Билирсиниз, бәла бурасындадыр ки, Азәрбајчанда һәр бир етник ваһидин тарихи бәллидир. Вә бу мә'нада онлар хошбәхтдир. Јә'ни тат һәм татдыр, һәм дә азәрбајчанлы. Талыш һәм талышдыр, һәм дә азәрбајчанлы. Күрд һәм күрддүр, һәм дә азәрбајчанлы вә с. Чүнки онлары өз етник адларыны да билмәклә, јашадыглары әразијә көрә һәм дә «азәрбајчанлы» адландырырыг. Бәс, јахшы, тарихи јаддашында татлығы, талышлығы, күрдлүјү олмајан азәрбајчанлылар кимләрдир? Әлбәттә, адлары гәддар Сталин тәрәфиндән зорла итирилмиш түркләрдир. Бәс талыш Иран дилли бир тајфа кими өз тарихини Иран дүнјасында тапдығы һалда, «мөһтәрәм» Сталинин «аталыг гајғысы» сајәсиндә өз адыны итирмиш һәмин түркләри өз түрк дүнјасындан гопарыб, онлара Иран вә Гафгаз дилли бир «баба» чалашдырмаг, тарих елми бир јана галсын, инсафа вә инсанлыға, халгын тарихи јаддашына гаршы јөнәлдилмиш истинтаг дејилдими? Азәрбајчан дилинин ағрысы илә јашамајан, «Китаби Дәдә Горгуд»у бирчә дәфә охумајан, бир ел ағысынын ачысыны дамарларында көздирмәјән тарихчиләр галаг-галаг китаблары, мө'тәбәр-мө'тәбәр мәнбәләри арашдырмагла јанашы, бирчә дәфә әдаләтлә, сәдагәтлә Орхон-Јенисеј абидәләринә, түрк мифологијасына, лап елә Азәрбајчан фолклоруна фикир версәјдиләр, бәлкә дә даһа објектив олар, тарихини јазмаг истәдикләри халгын инам вә е'тибарыны бу дәрәчәдә итирмәздиләр. Архадан вурулан зәрбәләрдәнсә, Москва журналларынын архасында кизләнмәкдәнсә, өз һәмвәтәнлиләри дилчиләрә, фолклоршүнасларла вә нәһајәт, гәбул етмәдикләри тарихчиләрлә үз-үзә, көз-көзә отуруб Азәрбајчан халгынын тарихинә сијасәтин вә еһкамларын көзү илә јох, реал тарихин, бар-бар бағыран фактларын көзү илә бахсајдылар, бу күн һамымызы дәлана кәтириб чыхармыш ваһид консепсијасызлыға бирдәфәлик сон гојуларды. Оппонентдән јаха гуртармаг үчүн ону сталинист илләрдә олдуғу кими, ләкәләјиб сырадан чыхармаг, гурбан вермәк јох, демократија вә ашкарлығын тәләб етдији кими, онларла ачыг фикир мүбадиләси апарыб ја фикирләринин гәбул етмәк, ја да инандырычы фактлар вә сүбутларла тәкзиб етмәк лазымдыр.

Ејни һал дилчиләримизә дә аиддир. Гаршымда «Елм» нәшријјатынын бурахдығы «Азәрбајчан дилинин ономастикасы» дурур. Һәр сәһифәси башдан-баша елми демирәм, елм бир јана дурсун, һәтта үслуб бахымындан да сәһвләрлә долу белә китабларла биз тарихимизә нә верә биләр, дүшмәнләримизә нечә мүгавимәт көстәрә биләрик?! Әлбәттә, ономастикамыза, топонимијамыза аид сон дөврләрин нәшрләри, кечирилән тәдбирләр чох бөјүк әһәмијјәт дашыса да, бу тәдбирләрдә динләнилән мә'рузәләрин бир чоху јухарыда дедијимиз кими, мөһкәм елми нәзәри базисә сөјкәнмәдијиндән дүшмәнләримизә чаваб вермәк әвәзинә онлара туталға верир. Бу мә'нада түркологијада да јенидәнгурма, о чүмләдән Азәрбајчан дилчилијиндә јенидәнгурма һәр шејдән әввәл, мүтәхәссисләрин мөһкәм нәзәри һазырлығы илә түрколожи материаллара там бәләдликлә вә хүсусилә фактларын јозумунда анчаг бир мөвгедән—дилләрә вә тарихләрә һөрмәт мөвгејиндән чыхыш етмәклә өзүнү көстәрмәлидир.

Јахуд белә бир мисал.

«Нитг мәдәнијјәти» («Елм», 1988) мәчмуәсиндә бәдии үслубла бағлы дејилән бир гејдлә — Елчинин вә «Азәрбајчан» журналында чап олунан бә'зән мүәллифләрин фәрди үслублары үнванына сөјләнилән тәнгиди фикирлә һеч чүр разылашмаг олмаз. Бәдии үслуб дилин граматик нормаларына сөјкәнсә дә онун механики сурәти, роботлашмыш нүсхәси дејил. Ритм, интонасија, психоложи мәгам, тәһкијә шәраити вә с. кими бәдии компонентләри нәзәрә алмадан, елә белә, тәнгид хатиринә өз әдәби һәјатында өз фәрди спесифик үслубу илә сечилән јазычылара ирад тутмаг, дилә, бәдии дилин, нитг мәдәнијјәти илә поетиканын сәрһәдләринин дүзкүн мүәјјәнләшдирә билмәмәкдән ирәли кәлир. Ону да дејим ки, бу, бәдии дилә аид дилчилик мөвгејиндән јаранмыш әсәрләрин бир чохунда өзүнү көстәрән вә бу күн елмин һәллини көзләјән чидди чатышмазлыгдыр.

—Азәрбајчан дилчилији үмуми совет дилчилијинин ајрылмаз бир голудур. Онун инкишафындан, проблемләриндән данышмагла биз һәм дә үмуми совет дилчилијинин, даһа доғрусу, онун голларындан биринин инкишафындан вә проблемләриндән данышмыш олуруг. О да бәллидир ки, совет дилчилијиндә мүхтәлиф вахтларда бу вә ја башга бир проблем хүсуси мараг кәсб едиб, ајрыча мүзакирә објективә чеврилиб. Һәмин мүзакирәләр вә мүбаһисәләр үмуми совет, о чүмләдән Азәрбајчан дилчилијинә нә вермишдир? Бу бахымдан Азәрбајчан—рус гошадиллилији һаггында нә дејә биләрсиниз? Бу просесләрдә вә үмумән сон 60—70 илдә дил гуручулуғу саһәсиндә биз нәји газаныб, нәји итирмишик?

—Јадынызададырса, белә кәркин мүбаһисәләр вахтилә Маррын вә онун стадиал нәзәријјәси әтрафында олмушдур. О, чох мүрәккәб бир дөвр иди вә бүтүн совет дилчилијиндә олдуғу кими, Азәрбајчан дилчилијиндә дә марризмә мүнасибәт мәсәләси мәнә белә кәлир ки, өзүнүн там елми шәрһини тапмајыб. Вә бу бахымдан һәмин дөврә гијмәт вермәк, совет дилчилијинин өзүнүн инкишаф мәрһәләләрини сәчијјәләндирән әсас амилләрә дүзкүн гијмәт вермәк оларды. Ејни һалы Сталинин мә'лум әсәриндән сонра совет дилчилијиндә баш верән дәјишикликләрин дүзкүн гијмәтләндирилмәси зәрурәти һаггында да демәк олар. Чүнки бизим јухарыдан ашағы ендирилән консепсијалары һәзм етмәдән күтләвиликлә гәбул етмәјимиз вә бир аздан сонра һәмин консепсијанын јарарсызлығы һаггында јенә дә јухарыдан ашағы ендирилән фикри әввәлки күтләвиликлә инкар етмәјимиз ән'әнәви бир һал олур. Вә бу һалын чәмијјәтимизин һәјатына, о чүмләдән елм вә мәдәнијјәтимизә вердији зијанлар бу күн көзүмүзүн гаршысындадыр. Јухарыда гејд етдик ки, совет дилчилијини систем вә структур дилчилији әтрафында кәркин мүбаһисәләр бүрүдүјү бир вахтда Азәрбајчан дилчилији бу просесдән кәнарда галыб. Һәм бу саһәдә әламәтдар бир елми-тәдгигат ишләринин јазылмасы, һәм дә, нечә дејәрләр, адам ичәрисинә чыхарыласы нормал бир кадр јетишдирилмәси бахымындан аз иш көрә билди. Дурғунлуг илләри бүтүн саһәләрдә олдуғу кими, дилчилик саһәсиндә дә өзүнү көстәриб. Көтүрәк елә сиз дедијиниз рус—Азәрбајчан гошадиллилији мәсәләсини. Бу саһәдә чох јазылыб, лакин јахын вахтларадәк һәмин просес даһа чох әлван рәнкдә, нечә дејәрләр, мүсбәт тонларда гијмәтләндирилирди. Ән башлыча диггәт рус дили илә үнсијјәтдә дилимизин газандығы наилијјәтләрдән кедир. Әслиндә бу просес јекрәнк дејил. Онун мин бир үзү вар. Газандыгларымызла итирдикләримизин дүзкүн нисбәти мүәјјәнләшмәјиб. Лап доғру десәк, рус—Азәрбајчан гоша дилиллијиндә газанылан бирдирсә, итирилән һәр һалда бирдән чохдур. Бәс, нә үчүн алимләримиз бу барәдә данышмырлар? Ади мәнтигә көрә. Рус дили ингилабын дилидир, Ленинин дилидир. Вә буна көрә дә дурғунлуг психологијасы дахилиндә бу дилә гошалығын милли дилә кәтирдији зијанлары ачыб-ағартмаг нә исә гәбаһәт бир иш олуб. Ејни һал милли мүнасибәтләрин мүәјјән мә'нада ифадәси олан дил гуручулуғунун башга аспектләринә дә аиддир. Өрт-басдыр сијасәти, һәр шеји анчаг дәбдәбәли вә тәмтәраглы көстәрмәк азары мүасир дилчилијин әсас тәнгид һәдәфи олмалыдыр. Рус — милли дил гошалығы вә милли дилләрин истәр рус, истәрсә дә милли мәктәбләрдә тәдрисинин бир сыра тә'хирәсалынмаз мәсәләләринин һәлли дә, күнүн ән вачиб дилчилик сијасәтинә чеврилиб. Башга республикаларда вә еләчә дә мәркәзи мәтбуатда чап олунан јазылар көстәрир ки, бу сијасәт тәкчә профессионал дилчилик ме'јары кәсб етмир, кениш ичтимаи мәзмун газаныр. Бу мәсәләнин објектив вә дүзкүн һәллинә халгын мүхтәлиф тәбәгәләринин вә групларынын нүмајәндәләри чәлб олунур.

—Демәли, бу саһәдә нараһатлыг үчүн әсас вардыр.

—Мән дејәрдим ки, олдугча бөјүк әсаслар вардыр. Көтүрәк елә Азәрбајчан дилини. Мә'лум олдуғу кими, түрк дилләри ичәрисиндә әски јазылы дилләрдән олан Азәрбајчан дили бөјүк инкишаф јолу кечиб. Бу дилдә зәнкин фолклор, ше'р вә нәср абидәләри јарадылыб. Бунунла белә һәм тарихи, һәм дә мүасир бахымдан Азәрбајчан дилинин бәдии үслубу олдугча инкишаф етсә дә, дикәр үслубларынын формалашмасы вә инкишафы үчүн әлверишли ичтимаи-сијаси-игтисади тарихи вә с. шәраитләр јаранмамышдыр. Белә ки, Ислам дининин гәбулундан сонра орта әср фикринин апарычы истигамәти олан вә бир чох һалларда елми-сијаси вә һүгуги дүнјакөрүшүнү әвәз едән дини әсәрләр әсасән әрәб дилиндә, елм вә сијасәтә аид әдәбијјатын јердә галан бөјүк бир һиссәси исә фарс дилиндә јазылыб. Бу һеч дә әрәб вә фарс дилләринин Азәрбајчан дилиндән үстүнлүјү демәк дејилди. Садәчә олараг узун мүддәт давам едән Иран истиласынын вә исламијјәтин Азәрбајчанда јаратдығы ичтимаи-сијаси аб-һаванын Азәрбајчан дилинин ишләнмә вә јајылма имканларына вурдуғу зәрбә иди. Ичтимаи-сијаси зәминин һаким дилләрә вермиш олдуғу имтијаз һәмин дилләри мүәјјән сферанын апарычы һаким дилинә чевирир. Һәмин саһәјә аид термин вә ифадәләр халг дилиндә дејил, һәмин һаким дилдә јараныб. Бу исә истәр-истәмәз бу саһәјә аид әсәрләрин әсасән бу дилдә јаранмасына реал шәраит јарадыр. М. Ф. Ахундовун, А. А. Бакыхановун вә башгаларынын елми-фәлсәфи вә дини мөвзулу әсәрләринин Азәрбајчан дилиндә дејил, башга дилләрдә јазылмасы да бах, белә бир ән'әнәнин реал тәчәссүмү иди. Бах, елә буна көрә дә Шаһ Исмајыл Хәтаинин Азәрбајчан дилинин дәфтәрхана вә дөвләт сәнәдләринин дә Азәрбајчан дилинә чевирмәсини биз орта әсрләрин бөјүк ингилаби аддымы кими гијмәтләндирмәлијик. XIX әсрдән башлајараг, фәаллашан рус дили илә гошалыг мәрһәләсиндә дә бу һал давам едир. Јә'ни Азәрбајчан дилинин елм, фәлсәфә, игтисадијјат, дәфтәрхана дилинә чеврилмәси үчүн ашағыдан јухары бөјүк һәрәкәт башланмады. Бир-биринә мә'нән јахын олан сталинчилик вә дурғунлуг дөврләри исә милли дилләрин функсионал үслубијјәтинин јүз фаизли инкишафына биканәликлә јанашды. Дилчиләримиз совет мәрһәләсиндә Азәрбајчан дилинин функсионал инкишафыны үмуми бир факт кими дәбдәбә вә пафосла иддиа етсәләр дә, конкрет үслубларын тәдгигатына кәлдикдә һәр һансы бир фәалијјәт сферасында Азәрбајчан вә рус дилләринә мәхсус статистик һесабламалар апармыр. Азәрбајчан дилинин һәр үслубуна аид бир-ики мисал кәтирмәклә кифајәтләнирләр. Лакин белә статистик һесабламалар апарылсајды, әјани сурәтдә көрәрдик ки, ән јүксәк идарәләрдә ән ашағы мүәссисә вә тәшкилатлара гәдәр бүтүн дәфтәрханаларда ишләнән сәнәдләрин, техникаја, игтисадијјата, тәбабәтә, кәнд тәсәррүфатына, фәлсәфәјә, ме'марлыг вә инчәсәнәтә, тарихә, дүнја вә рус әдәбијјатына аид бурахылан елми китабларын, партија вә дөвләт әһәмијјәтли тәдбирләрдә едилән мә'рузә вә чыхышларын әксәријјәти мәһз рус дилиндәдир. Ән гәрибәси бурасындадыр ки, һәтта республика әһәмијјәтли фәрманларын өзләри белә әввәлчә русча јазылыр. Сонра Азәрбајчан дилинә тәрчүмә олунур. Ејни һал узун мүддәт Азәринформун фәалијјәтинә (сон вахтлар бурада әламәтдар ирәлиләјиш вар) дә хас олмушдур. Техники саһәләрә аид орта мәктәб дәрсликләринин Азәрбајчан дилинә тәрчүмәләри, һәмин саһәләрдә Азәрбајчан дилинин нечә бәрбад һала дүшдүјүнү әјани сурәтдә көстәрир.

—Азәрбајчанлы олуб Азәрбајчан дилиндә данышмајан, нәинки Азәрбајчан дилиндәки гијмәтли китаблары, бу дилдә чап олунан гәзет вә журналлары да өмрүндә бир дәфә охумајан, һәтта белә нәшрләрин аз гала варлығындан хәбәрсиз галан бә'зи идарә рәһбәрләри вә назирликләрлә һесаблашмаг вахты кәлиб чатмышдыр. Һөрмәтли шаиримиз Бәхтијар Ваһабзадәнин дедији кими, доғма дилини билмәјән адама вәзифә столу е'тибар едилмәмәлидир. Һәр бир зијалыја, һәр бир алимә гаршы да мәһз бу тәләблә јанашылмалыдыр. Бәлкә дә мән бир гәдәр сәрт данышырам. Ахы, о нечә Азәрбајчан алимидир ки, өз фикрини тәмиз Азәрбајчан дилиндә дејә вә јаза билмир. Ону башга дилдән Азәрбајчан дилинә тәрчүмә етдирир. Бәс, белә бир фактла нечә разылашмаг олар ки, Азәрбајчан тарихиндән бәһс едән нечә галын китаб елә Азәрбајчанын өзүндә рус дилиндә јазылыр вә рус дилиндә дә чап олунур. Белә китаблардан јүздән бирини рус дилиндә чапындан 10—15 ил сонра Азәрбајчан дилиндә дә көрәндә севинирик. Ахы, бу өзү дә кериликдир, зијалы керилији, алим керилијидир.

—Јахшы дединиз, һәр һансы керилијә јенә бир тәһәр дөзмәк мүмкүн олса да, зијалы, алим керилијинә дөзмәк олмур. Бир чох бәлаларымыз да бу керилијин учбатындандыр. Азәрбајчан дилиндә јаза билмәдикләриндән алимләримизин бөјүк әксәријјәти «Елм вә һәјат» журналында иштирак едә билмир. Бу журналда техникаја аид чап олунан јазыларын оријиналдан тәрчүмә едилдији дәрһал һисс олунур. Һәтта телевизија вә радио верилишләриндә дә техникадан, истеһсалатдан вә үмумијјәтлә, Азәрбајчан дилинин кениш ишләнилмәдији фәалијјәт саһәләриндә ишләјән мүтәхәссис вә рәһбәрләрин өз фикирләрини доғма ана дилләриндә нә гәдәр чәтинликлә ифадә етдикләринин, ән ади сөзләрин белә рус гаршылығыны ишләтдикләринин шаһиди олуруг.

—Шүбһәсиз, бурада сөһбәт һеч дә һәмин саһәләрдә рус дилинин ишләдилмәсинин лазымсызлығындан кетмир.

—Бәли, сөһбәт ондан кедир ки, мүасир фәалијјәтин башлыча саһәләри олан елм, техника вә сијасәтдә милли дилләрин, о чүмләдән Азәрбајчан дилинин рус дилинә мәхсус шәраитдә вә фәаллыгла ишләдилмәмәси һәмин дилләрин дахили потенсиалынын үзә чыхарылмасына мане олур. Онлара бә'зән анчаг әдәбијјат вә мәишәт дили олмаг кими дар бир орбит верилир. Мәсәләнин дикәр, мән дејәрдим хүсусилә вачиб олан психоложи тәрәфини дә гејд етмәлијәм. Рәсми идарәләрдә Азәрбајчан дилинин ишләнмә тезлијинин азалмасы, елми-техники әдәбијјатын әсасән рус дилиндә олмасы, диссертасијаларын Али Аттестасија Комитәсиндә (ААК) дә анчаг рус дилиндә гәбул едилмәси, шүбһәсиз, истәр-истәмәз бу дилин ролуну әһалинин көзүндә јүксәлдир вә вәтәндашларын өз ушагларыны мәһз русдилли мәктәбләрә көндәрмәләринә бир нөв зәмин јарадыр. Бу, бир фактдыр ки, ушагларыны русча охутдуран валидејнләрин әксәријјәти мәһз гејд етдијимиз һәмин чәһәтләри әлдә дәстәвуз едир, «рус дилиндә охумасан, рус дилини билмәсән һарада ишләјәчәксән, нә газаначагсан, нечә ирәли кедәчәксән?»—дејә тутдуглары јолун доғрулуғуну әсасландырырлар. Вә әкәр биз буна русдилли орта мәктәбләрин мадди чәһәтдән даһа јахшы тә'мин олундуғуну, онлара ән јахшы бина вә лабораторија ләвазиматларынын да верилдијини әлавә етсәк, конститусија бахымындан бәрабәрһүгуглу олан рус вә милли дилләр арасындакы јарышын тәчрүбәдә нә үчүн рус дилинин хејринә һәлл олундуғу ајдын көрүнәр. Мүшаһидәләр көстәрир ки, өвладлары рус дилиндә охујан биринчи катибләрин рајонларында рус мәктәбләринә олан али диггәт вәтәндашларын өз ушагларыны һәтта хаһиш-филанла мәһз һәмин мәктәбләрә көндәрмәләринә ширникләндирир. Бу, реал мәнзәрәдир.

XIX Үмумиттифаг партија конфрансында етдији мә'рузәдә М. С. Горбачов јолдаш милли дилләрин һәртәрәфли инкишафыны вә ишләнмәсини рус дилинин газанмыш олдуғу мөвгејә галдырмағы дөврүмүзүн ән тә'хирәсалынмаз, ән үмдә вәзифәләриндән бири кими гијмәтләндирмишдир. Азәрбајчан дилинин инкишафы, тәкчә әдәбијјат вә данышыг дејил, һәм дә јүксәк дәрәчәдә инкишаф етмиш, фәалијјәт саһәләриндә јајылан, ишләдилән елм, техника, сијасәт, игтисадијјат, дәфтәрхана дили кими дә камилләшмәсиндә һәр бир азәрбајчанлынын, һәр бир Азәрбајчан зијалысынын өһдәсинә дүшән бөјүк вәзифәләр Азәрбајчан КП МК-нын август (1988) пленумунда да хүсуси гејд олунмушдур. Бәли, бу күн ән јүксәк трибуналарда синәсинә дөјә-дөјә Азәрбајчан дилиндән бош-бошуна пафосла данышмаг јох, конкрет саһәләрдә, конкрет фәалијјәт даирәләриндә Азәрбајчан дилини апарычы дилә чевирмәк, ана дилинин бу вахта кими чалышмадығы фәалијјәт саһәләринә ујушдурмаг лазымдыр.

—Марағлы сөһбәтә көрә сағ олун.

Мусаһибәни апарды:
Әждәр ФӘРЗӘЛИ.

ВЛАДИМИР ИЛИЧИН ГЫЗЫЛ МЕДАЛЫ

Улјановскда В. И. Ленин адына музејдә рәһбәрин һәјатына даир чохлу мараглы сәнәдлә јанашы, синиф журналы да сахланылыр. Һәмин журналда 1887-чи илдә Симбирск кимназијасыны битирәнләрин сијаһысында 17 јашлы Владимир Улјановун ады диггәти чәлб едир. Орада белә бир гејд вар, «Камал аттестаты вә гызыл медалла тәлтиф едилсин». Бунунла әлагәдар Симбирск кимназијасынын директору тәрәфиндән В. Улјанова верилмиш хасијјәтнамәдә јазылмышдыр: «Чох исте'дадлы, чалышган вә сәлигәли Улјанов бүтүн синифләрдә биринчи шакирд олмуш вә курсу битирәндә газандығы мүвәффәгијјәтләрә вә көзәл әхлаги кејфијјәтләринә көрә гызыл медалла тәлтиф олунмушдур...».

Кәнч Владимирә гызыл медал верилмәси чидди мүбаһисә доғурмушду. Ахы, һәр шејдән әввәл, о, «тәһлүкәли дүшмән» Александр Улјановун гардашы иди. Александр исә чар III Александра гаршы тәшкил олунмуш гәсддә иштирак етдијин үчүн е'дам едилмишди. Буна көрә бүтүн Улјановлар аиләси чидди нәзарәт алтындајды. Бу, Владимирә даһа чох аид иди. Лакин чәтинликләрә бахмајараг, о чидди мүталиә едир, кәләчәк имтаһанлара сә'јлә һазырлашырды.

О вахткы гајдаја көрә кимназијада камал аттестаты алмагдан өтрү имтаһан вермәк үчүн мүдавим әризә илә директора мүрачиәт етмәли иди. Белә бир әризәни В. Улјанов 1887-чи илин апрел ајынын 17-дә јазмышдыр.

Пролетариатын кәләчәк рәһбәри 11 фәндән имтаһан вермишдир. О, 10 фәндән «ә'ла», бир фәндән исә «јахшы» алмышдыр. Аттестатда һәмчинин јазылмышдыр: «Ә'ла әхлагы вә сә'ји, елмләрдә, хүсусән гәдим дилләрдә ә'ла мүвәффәгијјәтләри нәзәрә алынараг, Педагожи Шура бу гәрара кәлди ки, Улјанов гызыл медалла тәлтиф олунсун вә она кимназија вә прокимназијаларын 1871-чи ил ијунун 30-да Ә'лаһәзрәт тәрәфиндән тәсдиг едилмиш низамнамәсинин 129—132-чи параграфларында көстәрилән бүтүн һүгуглары верән аттестат верилсин».

В. И. Ленинин камал аттестатынын нөмрәси 468-дир.

Аттестатла бағлы бир мәсәләјә хүсуси тохунмаг истәрдик. Рәһбәрин һәјат вә јарадычылығыны өјрәнән һәр бир кәс аттестатда бир фәндән гијмәтин «4» олмасы илә мараглаңыр. Көрәсән бу нечә олмушдур? Чидди мүталиә едән, өзүнә гаршы һәдсиз тәләбкар олан В. Улјанов нијә мәнтигдән «4» алмышдыр?

О, һәлә VII синифдә охујаркән мәнтиг фәннини кимназијанын директору Ф. М. Керенски тәдрис едирди. Дәрсләрин бириндә Володјанын чавабы ону тә'мин етмир. Ф. М. Керенски ондан соруШур: «Сәндән көрүнмәјән иш?». Һазырчаваб Владимир дејир: «Мәнтигдән мөвчуд дәрслик дүзкүн фикирләшмәјә, инкишаф етмәјә чаваб вермир, әксинә, о, инсанын шүурунда тутгунлуг јарадыр». Ф. М. Керенски бу чавабдан бәрк әсәбиләшир вә дејир ки, белә фикирләрдән әл чәксин, һәмин дәрслији маариф назири тәсдиг етмишдир. Елә о заман директор Володјанын билијини «4»-лә гијмәтләндирмиш вә сонрадан мәһз һәмин гијмәт аттестата көчүрүлмүшдүр.

Мараглыдыр ки, бу гијмәт аттестата көчүрүләркән кимназијанын мүәллимләри чидди е'тираз етмишләр. Буна бахмајараг, Керенски инадындан дөнмәмиш вә гәтијјәтлә билдирмишдир ки, мәнтиги «5»-ә билән тәкчә онун өзүдүр, ондан башга белә гијмәтә һеч кәс лајиг ола билмәз.

Чохларына гәрибә кәлән «4»-үн тарихчәси беләдир.

Јери кәлмишкән гејд етмәк лазымдыр ки, Владимир Иличин гызыл медалыны онун вәкаләтнамәси илә бачысы Олга алмышдыр. Бу барәдә кимназија директорунун дәфтәрханасында белә бир гејд едилиб: «Владимир Улјановун гызыл медалыны 1887-чи илин сентјабрын 13-дә Олга Улјанова алмышдыр».

Владимир Илич гызыл медалы һәмишә әзиз хатирә кими сахламыш вә 1921-чи илдә ону ачлыг чәкәнләр үчүн јардым фондуна вермишдир.

Һазырда һәмин гызыл медал Москвада В. И. Ленин адына Мәркәзи Музејдә мүһафизә олунур.

Фиридун ӘСӘДОВ,
тарих елмләри намизәди, досент.

ТӘЛӘБӘ ОЛИМПИАДАСЫ

«Тәләбә вә елми-техники тәрәгги» Үмумиттифаг олимпиадасы өлкәнин али мәктәбләриндә ријазијјат мүәллимләринин һазырланмасы саһәсиндә мүсбәт тәчрүбәнин ашкара чыхарылмасына, али мәктәб тәләбәләри арасында әлагәләр јарадылмасына көмәк көстәрәчәкдир. Олимпиада дүнән В. И. Ленин адына Азәрбајчан Педагожи Институтунда башланмышдыр.

ССРИ Дөвләт Халг Тәһсили Комитәсинин сәдри Ј. И. Јагодин олимпиаданын ачылышында демишдир:

—Јенидәнгурманын мүгәддәраты бизим бөјүмәкдә олан нәслин нә дәрәчәдә саваллы тәрбијә етмәјимиздән чох асылыдыр. Бу, мүәллимләрдән чох асылыдыр. Мәһз буна көрә дә мүәллим сәнәткарлығыны даим тәкмилләшдирмәк вачибдир.

Олимпиадада өлкәнин али мәктәбләринин ријазијјат факүлтәләринин тәгрибән 40 тәләбәси иштирак едир. Ихтисас үзрә, ријази биликләрин јохланмасы үзрә мүсабигәләр, елми-практик конфранс кечириләчәкдир. Конфрансда тәләбәләр өз ишләрини тәгдим едәчәкләр. Олимпиаданын иштиракчылары үчүн 20 нөмрәли мәктәбин сәккизинчи синиф шакирдләри арасында ријазијјат дәрси кечириләчәкдир.

(Азәринформ).

ДҮНЈА БОЈДА СЕВИНЧ

Јәгин ки, дејәчәксиниз: бурада нә вар ки?! Садәчә олараг һәким вәзифә борчуну јеринә јетириб. Сөзүм јохдур. Амма, бахыр нечә?!

Һаггында сөһбәт ачдығым һәким—М. Топчубашов адына Елми-Тәдгигат Клиник вә Експериментал Чәрраһијјә Институтунун чәрраһы Камил Мәммәдов гардашым Ханзадәјә доғма гардаш гајғысы көстәрди, һәр бир әзијјәтә гатлашды. Һәтта мә'зунијјәтини белә онун һәјатынын хиласына һәср етди.

Бу хејирхаһ инсанын сә'јләри нәтичәсиз галмады. Инди о һәјәчанлы, нараһат күнләр архада галыб. Өмрүнү инсанларын сағламлығы уғрунда киләкилә әридән, аиләмизә дүнја бојда севинч бәхш едән гајғыкеш Камил һәкимә өмрүмүз боју миннәтдарыг.

Камандар ЈОЛЧУЈЕВ.
Бакы шәһәри.

«ГАЈҒЫ» ҮМУМХАЛГ ЧӘМИЈЈӘТИДИР

Өлкәмиздә баш верән мүсбәт дәјишикликләр сосиал вә ичтимаи һәјатда һәр бир адамын фәал вә јахындан иштирак етмәсинә имкан ачмыш, бир сыра чәмијјәтләрин вә фондларын әмәлә кәлмәсинә шәраит јаратмышдыр. «Гајғы» чәмијјәтинин республикада мүзакирәјә верилмиш лајиһәсиндә игтисади, мәдәни, тибби, еколожи сәпкили чох мүһүм проблемләрин һәллинә көмәк көстәрмәк кими фәалијјәт истигамәтләри диггәти чәлб едирди. Һәм дә чәмијјәт милли вә сосиал мәнсубијјәтиндән асылы олмајараг бүтүн Азәрбајчан әһалиси үчүн хејријјә иши көрмәк нијјәтиндә иди.

Ичтимаијјәти нараһат едән бүтүн бу мәсәләләрин оператив һәллинә тәмәннасыз көмәк вә јардым көстәрилмәлидир. Гыса мүддәтдә банкдакы хүсуси һесаба јарым милјон манатдан чох илк вәсаит көчүрүлмүшдүр.

Бунлар «Гајғы» чәмијјәтинин октјабрын 14-дә М. Ф. Ахундов адына китабханада кечирилән тә'сис конфрансында дејилмишдир. Јенидәнгурма просесләринә, республика вә өлкә һәјатынын бүтүн саһәләринин јениләшдирилмәсинә конкрет төһфә вермәјә чалышан әсл вәтәнпәрвәрләрин гүввәләринин бирләшдирилмәсинә тәкан верәчәк чәмијјәтин вахтында јарадылдығы гејд олунмушдур.

Конфрансын иштиракчылары республикада, хүсусән дә кәнчләр арасында бејнәлмиләлчилик ән'әнәләринин мөһкәмләндирилмәси вә инкишаф етдирилмәси мәсәләләринә бөјүк диггәт јетирмишләр.

Гәбул олунмуш гәтнамәдә дејилир ки, «Гајғы» чәмијјәти өз ишини максимум ашкарлыг, јарадычылыг тәшәббүскарлығы шәраитиндә гурачаг, республиканын партија вә совет органларынын, ичтимаи тәшкилатларынын көмәјинә вә јардымына архаланачагдыр.

Тә'сис конфрансы «Гајғы» чәмијјәтинин идарә һеј'әтини вә идарә һеј'әтинин рәјасәт һеј'әтини сечмишдир. Азәрбајчан ССР Елмләр Академијасынын академики И. Д. Мустафајев рәјасәт һеј'әтинин сәдри сечилмишдир.

(Азәринформ).

БИЗӘ ЧАВАБ ВЕРИРЛӘР

☐ Шамахы рајонундан Көјләр кәнд сакини Камилә Нәбијева редаксијаја көндәрдији мәктубунда фәрди ев тикинтиси илә әлагәдар ссуда ала билмәмәсиндән шикајәтләнмишди.

Рајон ХДС ичраијјә комитәсинин сәдри З. Гәдировун имзасы илә алдығымыз чавабда билдирилир ки, К. Нәбијеванын тәләби өдәнилмиш, она мин манат ссуда верилмишдир.

☐ Чулфа рајонунун Јајчы кәндиндән Аллаһверди Микајылов ихтисасына ујғун ишлә тә'мин едилмәдијиндән наразылыг етмишди.

Азәрбајчан ЛККИ Чулфа Рајон Комитәсинин катиби В. Гасымов чаваб мәктубунда билдирир ки, Н. Рәфијев адына Совхоз Техникумунун мә'зуну А. Микајылов, М. С. Ордубади адына совхозда агроном вәзифәсинә тә'јин едилмишдир.

☐ Гасым Исмајылов рајонунун Өзизбәјов кәнд орта мәктәбинин бир груп мүәллими редаксијаја көндәрдикләри мәктубда кәндин мәркәзиндәки артезиан гујусунун ишләмәдијиндән вә буна көрә дә судан корлуг чәкдикләриндән киләјләнмишди.

Гасым Исмајылов Рајон ХДС Ичраијјә Комитәси сәдринин мүавини Ф. Садыговун имзасы илә алдығымыз чавабда көстәрилир ки, гејд олунан гујунун електрик насосу јаныб сырадан чыхдығына вә тә'мирә јарамадығына көрә гујуја дәрһал насос салмаг мүмкүн олмамышдыр. Буна көрә дә истисмарда узун мүддәт фасилә әмәлә кәлмиш вә чамаатын һаглы наразылығына сәбәб олмушдур.

Һазырда гујуда тәзә насос гурашдырылмыш, шикајәтчиләрин тәләби өдәнилмишдир.

☐ Илич рајонунун Хәләч кәндиндән З. Рәһимов мәктубунда әввәлки ишинә бәрпа олунмагда көмәк көстәрмәјинизи хаһиш етмишди.

Азәрбајчан ЛККИ Илич Рајон Комитәсинин катиби Ј. Ширәлијевдән алдығымыз чавабда билдирилир ки, З. Рәһимов «1 Мај» колхозунда әввәлки иш јеринә бәрпа едилмишдир.

☐ Зәнкилан рајонунун Ағбис кәнд сакинләри адындан редаксијаја дахил олмуш мәктубла әлагәдар рајон ХДС ичраијјә комитәсинин сәдри Һ. Меһралыјеванын имзасы илә алдығымыз чавабда гејд едилир ки, Ағбис кәнди Искәндәрбәјли советлијинин әразисиндә олмагла рајонун учгар кәндләриндән бириди. Һазырда Искәндәрбәјли јолу әсаслы тә'мир олунур, асфалт дөшәнилир. Бу илин сонунадәк һәмин јол тә'мир олунуб баша чатдырылачагдыр.

☐ Лерикдән Маһирә Гулијеванын иш тәләби илә бағлы мәктубуну рајон комсомол комитәсинә көндәрмишдик.

Азәрбајчан ЛККИ Лерик Рајон Комитәсинин катиби З. Мәдәтованын имзасы илә алдығымыз чавабда көстәрилир ки, М. Гулијева рајон коммунал мүәссисәләри комбинатында ихтисасына ујғун ишлә—су тәчһизаты үзрә оператор вәзифәси илә тә'мин едилмишдир.

☐ Кәдәбәј рајонунун Чајрәсуллу кәндинин бир груп сакини адындан редаксијаја дахил олмуш мәктубда кәнддә електрик ишыгларынын нормал јанмамасы вә телевизијанын јерли верилишләринә бахa билмәмәләри гејд едилмишди.

Мәктубла әлагәдар рајон ХДС ичраијјә комитәси сәдринин мүавини И. Аллаһвердијевин имзасы илә алдығымыз чавабда билдирилир ки, лејсан јағышларын јағмасы илә әлагәдар електрик хәтләриндә насазлыг јаранмышдыр. Һазырда һәмин насазлыг арадан галдырылмышдыр.

Чајрәсуллу зонасында орбит телевизија өтүрүчүсү гурашдырылмышдыр. Јерли верилишләри көстәрмәк үчүн гурашдырылан әлавә өтүрүчү исә јахын күнләрдә истифадәјә вериләчәкдир.

БИЗ БЕЈНӘЛМИЛӘЛЧИЛӘРИК

КӘЛӘН КӨРҮШӘДӘК, ГӘҺРӘМАН ШӘҺӘР

Ленинград Москвадан сонра өлкәмизин икинчи нәһәнк шәһәридир. ССРИ-нин шимал гуршағында, көлдән көрфәзә ахан Нева чајы саһилиндә гәрар тутан һәмин икидлик, мәдәнијјәт мәсканинин көрмәк һәр бир совет адамынын һәјатында хош һадисәјә чеврилир. Бөјүк Октјабрын бешијинә—гәһрәман шәһәрә узунмүддәтли е'замијјәтдән бу јахынларда гајытмышам. Дејәмә сөзүм чохдур, амма бүтүн дујғуларымы, тәәссүратымын һамысыны бир јазыда әкс етдирмәк имканым јохдур. Ленинградын али вә орта мәктәбләриндә, јазычыларын јарадычылыг евиндә, «Балтик» санаторијасында, «Јенисеј» меһманханасында, мүхтәлиф мүәссисәләрдә кечирилән рәсми тәдбирләрдә, гејри-рәсми көрүшләрдә иштиракым јаддашымда һәгигәтән силинмәз изләр бурахыб.

Ленинградда тәһсил алан азәрбајчанлы кәнчләрин политехник институтун кениш салонунда кечирдикләри мараглы тәдбири јәгин ки, һеч вахт јаддан чыхара билмәјәчәјәм. Азәрбајчанын шәрәфинә тәшкил олунмуш кечәдә кәнч һәмјерлиләримизин үрәк сөзләри сәсләнди. Институт комсомол комитәси катибинин мүавини Елшән Һүсејнов гыса, амма мәзмунлу нитгини вәтәнпәрвәрлијә вә бејнәлмиләл достлуға һәср етди. 400 нәфәрлик салонда онларча халгын оғлу вә гызы әјләшмишди: онларын арасында әрәб, зәнчи, кубалы, чех, мачар... варды. Сөз алыб мән дә күрсүјә галхдым, «Азәрбајчан өјрәдир» вә «Көз кимисән, Јер күрәмиз» адлы ше'рләрими охудум.

Бу кечәнин тәшкилиндә тәшәббүскарлыг, фәаллыг көстәрәнләрдән бир нечәсинин ад вә фамилијасыны дәфтәрчәмә көчүрмүшәм: Хејри Хәлилова, Асәф Пашајев, Рә'на Мустафајева, Азад Сарыјев, Зәрифә Һүсејнова, Иса Гулијев вә башгалары. Кәнч исте'дадлары, кәләчәјин үмидверичи мүтәхәссисләрини салонда бир сырада әјләшдијим һәмјерлиләримлә—Ленинград Дөвләт Университетинин профессору Әфрасијаб Вәкилов, Азәрбајчан Иншаат Мүһәндисләри Институтунун досенти Әждәр Һүсејнов, Ленинград университетинин тәләбәләри Рауф Гасымов вә Чејһун Бағыров (онлар тәләбә достларына гонаг идиләр), гәһрәман шәһәрдә јашајан журналист Фаиг Әлијев, Волгограддан кәлмиш чаван забит Меһди Гасымов вә башгалары илә бирликдә алгышлајырдым...

...Гәһрәман шәһәрин «Прогресс» мәдәнијјәт сарајында тәнтәнәли шәраитдә 300 кәнчә вәтәндашлыг сәнәди верилирди. Паспортларын хејли һиссәсини тәгдим етмәк мәнә тапшырылмышды. Јенијетмәләрин — мүхтәлиф миллијјәтли оғлан вә гызларын әлини сыхыб, онларын һәр биринә паспорт, тәзә гәрәнфил вә сәмими арзуларымы чатдырдым. Москвада јенична чапдан чыхмыш «Даш чыраг» адлы китабымдан бир нечәсини автографла кәнч ленинградлылара бағышладым.

Вилајәтин Ломоносов шәһәринә сәфәр, хүсусән тәјјарәчилик мәктәбинин мүдавимләри илә көрүш дә чох мараглы олду. Бөјүк салон чаван курсантлар вә забитләрлә долу иди. Совет Иттифагы Гәһрәманы, чәсур тәјјарәчи Игор Каберов чыхыш едиб, Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндә Ленинград көјләриндә икидлик нүмунәси көстәрмиш һәмјерлимиз Һүсејн Бала оғлу Әлијевдән (сөһбәт һамымызын бәдии әдәбијјатдан Һүсејнбала Әлијев кими таныдығымыз гәһрәмандан кедир—**Ред.**) сөз ачанда һамы көврәлди. Дүшмән тәјјарәсини вуруб салдыгдан сонра, өлүмчүл јараланмасына бахмајараг өз гырычысыны јерә саламат ендирән азәрбајчанлы баһадырын һүнәри салондакыларын һәр биринә тә'сир етмишди.

Һүсејн Әлијевин мәрдлик ән'әнәләри бу күн дә јашајыр. Тәјјарәчилик мәктәбиндә тәһсил аланлар арасында азәрбајчанлы кәнчләр чохдур. Рәсми һиссәдән сонра онларла көрүшдүм. Биз хатирә шәкилләри чәкдирдик. Кәләчәк һәрби тәјјарәчиләрин—сабаһын Һүсејн Әлијевләринин ад вә фамилијаларыны өјрәндим: Емил Нәзиров, Рач Әзизов, Азәр Гурбанов, Әләвсәт Мәммәдов, Мәммәд Таһиров, Рәвшән Чәфәров, Манс Рәсулов, Аббас Мустафајев, Видади Әскәров.

Мән И. Каберовла јахындан таныш олдум. О, чәбһә хатирәләрини ири китаб һалында ики дәфә чап етдириб. Үч фәслиндә Һ. Әлијевдән әтрафлы сөһбәт кедән һәмин китаб бу јахынларда үчүнчү дәфә нәшр едиләчәкдир. Мүәллиф мәнә дә, Ленинградын танынмыш сүрүчүсү, кәнчәли Јашар Аббасова да автографлы китабыны әрмаған верди...

Ломоносов рајонунун Борки гәсәбәси јахынлығында һәрби гәбристанлыг вар. Бурада хатирә комплексиндә 1.396 нәфәр дәниз тәјјарәчисинин фамилијасы әбәдиләшдирилиб. Онларын һеч биринин мәзары јохдур: ағыр мүһасирә күнләриндә Балтик сәмасында чанларындан кечиб Балтик суларынын дибиндә һәмишәлик мәскунлашыблар. Кимдир онлар? А. Н. Сулејманов, Ф. М. Јагубов, А. Г. Әһмәдијев... Вахт азлығына көрә шәһидләр барәсиндә дүрүст мә'лумат топлаја билмәдим.

Бир дәстә јазычы вә ветеранла бирликдә Фин көрфәзиндә јерләшән Кронштадт шәһәринә мән дә гонаг кетдим. Бирбаша һәрби гәбристанлыға јолландыг. Мүһарибәдә һәлак оланларын хатирәси тәр чичәкләрлә, һәзин чыхышларла јад едилди. Бурада да абидәләрдәки, башдашларындакы јазылара диггәт јетирдим. 1957-чи ил сентјабрын 26-да гәзаја уғрамыш суалты гајығын һеј'әтинин арасында белә бир ад, фамилија охудум: Рауф Исмајылов. Атасынын ады Исмајылдыр. Көрәсән һәмјерлимиздирми?

Һеј'әти дәнизчидән ибарәт кәмидә кечирилән көрүш әсл бејнәлмиләлчилик, һәмрә'јлик нүмајишинә чеврилди. 28 милләтин өвладларыны гојнунда кәздирән үзән «галанын» капитаны сәмими, чидди, тәләбкар адамдыр. Сән демә кәминин һеј'әт үзвләриндән бири кәнч һәмјерлимиз, әввәлчә Бакыда Ч. Нахчывански адына интернат мәктәби, сонра исә Кијевдә али сијаси мәктәби битирмиш, өмрүнүн 27-чи јазына тәзәчә гәдәм гојмуш баш лејтенант, бокс үзрә ССРИ идман устасы Нурулла Әлијевдир. Көрүшдүк, гучаглашыб өпүшдүк. Нурулла ифтихарла пычылдады: «Кәмимиздә мәндән башга беш азәрбајчанлы вар, һамысы да е'тимады доғрулдур».

Истәјирәм ки, охучулар да һәмин дәнизчи һәмјерлиләримизи танысынлар: Равил Әмирсултанов, Чәмил Новрузов, Елдар Мевланов, Е'тибар Салманов, Меһман Әлијев.

...Ленинградла бағлы күндәлији, говлуғу тез-тез вәрәгләјирәм. О күнләрдән јадикар бир дә'вәтнамәни дөнә-дөнә охујурам: «Ленинград Театр, Мусиги вә Кинематографија Институту... Јашыл салон. Классик Шәрг вә Гәрб мусигиси ахшамы. Консертин Шәрг мусигиси һиссәси ән'әнәви Азәрбајчан муғамларындан ибарәтдир. Ифачы —Фаиг Чәләбијев (тарда)». Һәмин е'чазкар мусигини ики саат һаггында јалныз ону гејд едим ки, шәкили кәнч аспирант Фаиг Чәләбијевин муғам үстүндә диндирдији тар мүхтәлиф милләтләрин салона топлашмыш нүмајәндәләрини овсунламышды. Фаиг хаһишимлә «Һејраты»ны күкрәдәндә «Јашыл салон»да әјләшәнләр санки донмушдулар...

Бу јазыда гәһрәман шәһәрлә бағлы гејдләримин кичик бир һиссәси өз әксини тапды. Гәдим, мүасир, әзәмәтли Ленинграддан Бакыја гајыдаркән Пулково тәјјарә мејданында астадан сөјләдијим мисраны тәкрарламаг истәјирәм: «Кәләң көрүшәдәк, гәһрәман шәһәр!».

Огтај РЗА.

Бакынын Шаумјан рајонундакы 56 нөмрәли мәктәбин 11 јашлы шакирди Јусиф Гулијев мәктәбин педагожи шурасынын гәрары илә сәккизинчи синфә кечирилмишдир. Јусиф али ријазијјатын әсасларыны өјрәнмиш, нисбилик нәзәријјәси илә таныш олмушдур. Бунунла јанашы, Јусифдә физика илә лирика тәәччүб едиләчәк дәрәчәдә аһәнкдар шәкилдә бир-бирилә чулғалашыр. Халг дастанлары она хүсуси тә'сир көстәрир. Јаздығы ше'рләр һәлә камил олмаса да онларда мараглы фикирләр вардыр. Шәкилләрдә: Јусиф Гулијев синиф јолдашлары илә сөһбәт едәркән. О, узаг сәмалара да бахмаға дејилдир.

Азәринформун фотохроникасы.

МИСИР ЈАЗЫЧЫСЫНА НОБЕЛ МҮКАФАТЫ ВЕРИЛМИШДИР

Стокһолм. Мүасир әрәб әдәбијјатынын ән бөјүк нүмајәндәләриндән биринә — Мисир јазычысы Нәчиб Мәһфуз әдәбијјат үзрә Нобел мүкафатына лајиг көрүлмүшдүр. Бу гәрары гәбул етмиш Исвеч академијасы илк дәфәдир ки, өз мүкафатыны әрәб дилиндә јазан мүәллифә верир. Академијанын үзвләри өз гәрарларыны 77 јашлы јазычынын әрәб вә дүнја әдәбијјатынын инкишаф етдирилмәси саһәсиндә бөјүк хидмәтләр көстәрмәси илә әсасландырмышлар. Нәчиб Мәһфуз әрәб аләминдә новелла вә һекајә жанрынын классики һесаб олунур. О, бир чох романларын да мүәллифидир. Онларын арасында «Јени Гаһирә», «Ики сарај арасындакы кечид», «Мидагг дөнкәси» вә башга романлары вардыр. Н. Мәһфузун әсәрләри рус дилинә дә тәрчүмә олунмушдур.

(СИТА).

ВӘТӘНИМИЗДӘ

Оренбург. «Елтран» кәнчләр конструктор кооперативинин илк ишләри о дәрәчәдә уғурлу вә мүвәффәгијјәтли олмушдур ки, һәр тәрәфдән онун үзәринә сифаришләр јағмаға башламышдыр. Мүтәхәссисләрин бу бирлији «Инвертор» заводунун нәздиндә тәшкил едилмишдир. Кооперативин үзвләри ахшамлар вә истираһәт күнләри ишләјәрәк әввәлчә өз мүәссисәләринин сифаришләрини јеринә јетирмишләр. Сынаг газма гурғусунун електрик аваданлығынын сынагдан чыхарылмасы мүвәффәгијјәтлә баша чатмышдыр ки, «Инвертор» заводу бундан тәгрибән гырх мин манат халис мәнфәәт әлдә етмишдир. Кооператорлар да јахшы мәнфәәт көтүрмүшләр. «Елтран» кооперативи заводун баш конструктор шө'бәсинин мүһәндисләриндән У. Һәсәновун вә А. Шлиферин тәшәббүсү илә јарадылмышдыр. Бу исте'дадлы мүтәхәссисләр һәм дә кәнч сәмәрәләшдиричиләрин јарадычылыг коллективинин үзвләридир. Бу коллектив Оренбургда һәмин гәбилдән олан групларын ән јахшысыдыр. Кәнч конструкторлар өз кооперативләриндә там саһибдирләр. Бу онлара артыг сәнәдләри ләғв етмәјә, нүмунәләрин һазырланмасынын мүддәтини хејли азалтмаға имкан вермишдир.

Тула. Тула вилајәтинин әкинчиләри дөвләтә шәкәр чуғундуру сатышы үзрә иллик планы јеринә јетирмишләр. Колхоз вә совхозларын дөвләтә даһа 600 мин тон шәкәр чуғундуру сатмаг, бу мәһсул үзрә иллик вә үч иллик план тапшырыгларыны артыгламасы илә јеринә јетирмәк үчүн реал имканы вардыр. Каменск, Черн, Волово рајонларынын тәсәррүфатлары һәр һектардан ики јүз сентнер вә даһа чох мәһсул көтүрмүшләр. Илкин һесабламалара көрә, јерли заводларда тәгрибән сәксән мин тон шәкәр чуғундуру е'мал олуначагдыр.

(СИТА).

ИХТИСАР... КИМИН ҮЧҮН?

Һөрмәтли редаксија! 1985-чи илдән тә'јинатла Губадлы рајонундакы М. Һүсејнзадә адына колхозда баш мүһасибин мүавини вәзифәсиндә ишләјирдим. 1988-чи илдә колхоз үч јерә бөлүнүб ичарә тәсәррүфаты тәшкил едилди. Бунунла әлагәдар олараг куја мәним штатым ихтисара дүшдү. Амма он күн кечмәмиш һәмин тәсәррүфатларын һәр биринә мүһасиб тә'јин олунду. Мән ишсиз гала-гала, үч мүһасибин кәнардан кәтирилмәсинин нә демәк олдуғуну баша дүшә билмирәм. Гәлбими ағрыдан бир дә одур ки, ишләдијим мүддәтдә намусла, виҹданла чалышмышам. Мүдиријјәт тәрәфиндән чәза вә мәзәммәт алмамышам. Бәс, белә олдуғу һалда адамын әмәјини нијә гијмәтләндирмирләр. Ону да дејим ки, тәзә тә'јин олунмуш мүһасибләрин икиси вахтилә рајон партија комитәсинин бүросунун гәрары илә тәсәррүфат ишиндән говулмушдур. Бунунла демәк истәмирәм ки, онлар ишбилән дејил. Бәлкә дә һәр бири өз ишинин өһдәсиндән кәлир. Лакин мән кәнчәм, комсомолчујам, мәгсәдим јенә дә тәмиз үрәклә халгыма хидмәт етмәкдир. Үзләшдијим әдаләтсизлик исә мәни сарсытмышдыр. Әкәр инди дә һагсызлыг бизи кәнчләри бездирәчәксә, бәс, нә вахт әдаләт јерини тапачаг? Нә вахтадәк јерләрдә һәлл олунасы хырда мәсәләдән өтрү јухары тәшкилатлара мүрачиәт едәчәјик!

Хураман ЧӘФӘРГУЛИЈЕВА,
Губадлы рајону, Чајтумас кәнди.

Ф. СП-1

Министерство связи СССР
„Союзпечать"

АБОНЕМЕНТ на газету **370146** (индекс издания)

«АЗӘРБАЈЧАН КӘНЧЛӘРИ» (наименование издания) Количество комплектов

на 19 89 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА

ПВ место литер на газету **370146** (индекс издания)

«АЗӘРБАЈЧАН КӘНЧЛӘРИ»

Стоимость: подписки ___ руб. ___ коп.; переадресовки ___ руб. ___ коп. Количество комплектов

на 19 89 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия инициалы)

ҺӨРМӘТЛИ ОХУЧУЛАР!

«Азәрбајчан кәнчләри» гәзетинә 1989-чу ил үчүн абунә јазылышы давам едир.

Фәрди абунә нојабрын 1-дәк гејри-мәһдуд шәкилдә кечирилир.

Нојабрын 1-дән исә абунә јазылышы дөври мәтбуатын 1989-чу илин февралындан вә сонракы ајларындан үнванлара чатдырылмаг шәрти илә давам етдириләчәкдир.

Иллик абунә гијмәти 4 манат 08 гәпикдир.

Гәзетимизә вахтында абунә јазылмағы унутмајын. Нә гәдәр ки, абунә иш јерләриндә, хидмәт вә тәһсил мүәссисәләриндә ичтимаи мүвәккилләр тәрәфиндән, «Сојузпечат»ын акентликләриндә, јашајыш јерләри үзрә исә рабитә шө'бәләриндә гәбул едилир, тәләсин!

ДИГГӘТ! Абунә јазылышы кампанијасынын кедиши заманы гаршыја чыхан һәр һансы бир мәсәлә барәсиндә редаксијамыза мүрачиәт етмәк истәсәниз, бу илин ахырынадәк «Нөвбәтчи телефону»на (32-29-11) зәнк вура биләрсиниз.

САЛМАН МУМТАЗ ҺАГГЫНДА ХАТИРӘЛӘРИМ

Бизим халга борчларымыздан бири Азәрбајчан зијалыларынын вә бүтүн халгын гәлбиндә кечмишимизин, тарихимизин бөјүкләринә дәрин мәһәббәт вә һөрмәт дујғуларыны артырмаг, күчләндирмәк, онларын гәдир-гијмәтләрини јүксәлтмәкдир. Бизим кечмишдә башга халгларын бизә гибтә етмәләринә лајиг бөјүкләримиз чохдур. Әкәр биз истәјирик ки, кәләчәкдә бизим халгымыздан бөјүк шәхсијјәтләр јетишсин һәмин бөјүкләри мүасирләримизә, кәнчләримизә јахшы танытмалыјыг. Кечмишә мәһәббәт кәләчәјә хидмәтдир.

Бизим һазырда каталогумуза көрә ики миндән артыг шаир вә јазычымыз вар. Бу рәгәм, әлбәттә, бүтүн тарихи дөврләримизи (VII—XX әсрләр боју үчдиллик әдәбијјат вә мәдәнијјәтимизи) әһатә едир. Бу шаир вә јазычыларымызын арасында Салман Мумтазын өзүнәмәхсус мөвгеји вардыр. Онун өз саһәсиндә бир библиоман кими етдикләрини башга һеч ким етмәмишдир. Она мәһәббәт халгымызын вә онун мәдәнијјәти, о чүмләдән әдәбијјаты тарихинин әлјазмаларына, гијмәтли јазы абидәләринә вә һабелә абидәләри јараданлара мәһәббәт демәкдир.

Салман Мумтаз, һәгигәтән, биздә икинчи мисли олмајан бир шәхс олмушдур. Түркијәдә дә Мумтаза бәнзәр тәк бир алим вә шаир танијырыг. Әли Әмири. О да «китабын дәли ашиги» кими мәшһур олмуш, 1924-чү илдә вәфат етмишдир. Бизим Васим Мәммәдәлијевин рәһбәрлији илә нәшрини көзләдијимиз Маһмуд Кашгаринин «Диван-и-лугат-ат-түрк» әсәри доггуз әср итәндән сонра Әли Әмиринин китабханасында тапылды. Икинчи белә мәшһур библиограф Түркијәдә «Кәшфүз-зунун» мүәллифи Катиб Чәләбидир ки, Гәрбдә Һачы Хәлифә адилә мәшһурдур. Амма буну шәрт илә Салман Мумтаза бәнзәтмәк олар. Халг дүшмәнләри Салман Мумтазын һәјатына гәсд етмәсәјдиләр вә китабханасыны гәсб етмәсәјдиләр, шүбһәсиз ки, онун да китабханасында надир, гијмәтли әлјазмалар тапыларды.

Салман Мумтаз отуз ил әдәбијјат вә мәдәнијјәтимизин фәдаиси олмушдур, шәһәрдән шәһәрә, кәнддән кәндә ахтарараг, һәр нөв чәтинликләрә дөзәрәк, халгымызын сајсыз әлјазмаларыны итиб-батмагдан, мәһв олмагдан хилас етмишдир.

Салман Мумтаз һаггында мәним бир сыра хатирәләрим вар ки, онларын бә'зиләрини бу мәгалә илә охучулара чатдырмаг истәјирәм.

Биринчи хатирәм. Ијирминчи илләрин әввәлләриндә мән Бакы дарүлмүәллиминдә тәһсил аларкән мүәллимләримизин арасында бир һөрмәтли, гочаман әдәбијјат мүәллимимиз варды: Маһмудбәј Маһмудбәјов. О, бөјүк халг шаиримиз Сабирин вә Аббас Сәһһәтин досту олмушдур. Һәлә Апрел ингилабындан габаг о, мәктәбләримиз үчүн чәркәт китаблары вә дәрсликләр јазмышдыр. 1923-чү илдә о, вәфат етди. Дәфн мәрасиминдә иштирак едәнләр арасында мән дә вар идим. Мәзары үстүндә олан митингдә данышанлардан бири Салман Мумтаз олду. О, ниттгини бир ше'р илә битирди ки, о ше'р индидә јадымдадыр. Маһмуд әмијә хитаб олараг:

Јадындамы доғулдуғун замалар,
Сән ағлар икән, күлүрдү әләм?
Бир өјлә өмүр кечир ки, олсун,
Мөвтүн сәнә хәндә, халга матәм.

Бу ше'рин етик мә'насы ајдындыр: инсан анадан оланда ағлајыр, өзкәләри онун доғумуна шад олуб күлүрләр. Амма инсан елә јашамалыдыр ки, өләндә өзкәләри ағласынлар, өзү исә гәбрә үзү ағ кирсин. Мән чох сонралар билдим ки, бу ше'р Азәрбајчан шаири Әһәди Мәрагенниндир. Бир түрк шаири ону белә көзәл тәрчүмә етмишдир.

Икинчи хатирәм. Онунла бөјүк классик шаиримиз Сејид Әзим Ширванинин оғлу Сејид Чәфәр арасында јахын достлуг әлагәси олмушдур. Күнләрин бириндә Сејид Чәфәрин гапысы дөјүлүр. Салман Мумтаз ағламсынараг ичәри кирир:

—Әзиз Сејид Чәфәр, бу кечә ағамы (Сејид Әзими демәк истәјир) јухумда көрмүшәм. Мәнә деди ки, «әлјазмаларым оғлумдадыр, «Диван» шәклинә салмышам. Ону ал, бах...».

Узун сөзүн гысасы, Сејид Чәфәр атасынын һәмин әлјазмасыны ики-үч күнлүјә Салман Мумтаза вермәли олур. Салман Мумтаз тез гајтармаг шәртилә апарыр. Амма китабы кәтириб Руһулла Ахундова верир: «Бу, Сејид Әзим Ширванинин әлјазма диваныдыр һа! Буну академијамызын китабханасында сахламаг лазымдыр!»—дејир. Руһулла Ахундов да, әлбәттә, алим кими бунун гәдрини јахшы билир. Китабы Салман Мумтаздан алыб китабханаја верир. Бу ишдән хәбәри олмајан Сејид Чәфәр бир нечә күндән сонра Салман Мумтаза мәһкәмәдән чавабдеһ бы тәләб едир. Салман Мумтаза мәһкәмәдән чавабдеһ кими дә'вәтнамә кәлир. Салман Мумтаз мәһкәмәнин күнүнү, саатыны кәлиб Руһулла Ахундова хәбәр верир. Руһулла Салман Мумтаза дејир: сән мәһкәмәјә кет, арxајын ол, иш бизим истәдијимиз кими олачаг... Вәләликлә, Салман Мумтаз мәгсәдинә чатыр. Сејид Әзимин әлјазмасы С. Мумтазын көмәјиә илә Азәрбајчан Елмләр Академијасынын малы олур.

Үчүнчү хатирәм 1926-чы илдә кечирилмиш Биринчи түркољожи гурултајла бағлыдыр. Салман Мумтаз гурултај нумајәндәләриндән беш-алты нәфәри евинә зијафәтә чағырыр. Гонаглар арасында Мәһәммәд Фуад Көпрүлүзадә, Әлибәј Һүсејнзадә, академик-түрколог А. Н. Самајлович, мәшһур шәргшүнас, ССРИ Елмләр Академијасынын елми катиби, академик Олденбург да олур. Бу заман Салман Мумтаз дивар шкафларынын бирисиндә олан гијмәтли әлјазмалары гонаглара көстәрир. Академик Олденбург бир әлјазманы алыб бахыр вә дејир: «Бу әсәрин икинчи әлјазма нүсхәси Лондонда Британија музејиндәдир». Тәк бу факт Салман Мумтазын китабханасынын нә гәдәр јүксәк гијмәтә малик олдуғуну анламаға әсас верир.

Салман Мумтаз һаггында **дөрдүнчү хатирәм** севимли, талантлы шаиримиз Микајыл Мүшфиглә бағлыдыр. Сәһв етмирәмсә 1935-чи илдә Москвадајдым. Евим Малыј Театрын далында, Метропол мейманханасы илә гаршы-гаршыјајды! Ахшам вахты гапым ачылды, һеч көзләмәдијим бир һалда әзизим Мүшфиг ичәри кирди. Чох севинчли вә һәјәчанлы анлар кечирдик. Мүшфиг деди:

—Салман әми илә Москваја е'замијјәтә кәлмишик. О, сәни көрмәк истәјир, кәјин кедәк. Меһманханамыз Москва чајынын о бири саһилиндәдир.

Кетмәјә јола дүшәндә көзүмдә көзлүк варды. Мүшфиг деди: «Көзлүјү чыхарт!». Мән тәәччүб етдим. Мүшфиг: «Сәнә дејирәм, чыхарт да». Табе олдум, көзлүксүз кетдим. Меһманхананын 9-чу мәртәбәсиндә нөмрәјә кирдик. Салман әми кәлишимә шад олду вә деди: «Мән елә билдим сән дә көзлүклү олачагсан!». Мүшфиг мәнә бахыб күлүмсүндү. Мән анладым ки, Мүшфиг мәнә нијә демишди көзлүјү чыхарт. Салман әминин о заман ге- резсиз олса да дөрд бәдхаһы варды, дөрдү дә көзлүклү: Вәли Хулуфлу, Әли Назим, Микајыл Рәфили, Әли Әждәр Сејидзадә.

Һәмин ахшам меһманханада саат јарыма гәдәр Салман әми, Мүшфиг, мән мүхтәлиф мөвзулардан сөһбәт етдик. Бу тәсадүф мәним Мүшфиг вә Салман Мумтаз илә сон көрүшүм олачагмыш...

Бешинчи хатирәм. Академијамыз һәлә филиал икән онун витсе президенти Әһәд Јагубовун кабинетинә бир рус забити дахил олур. Әлиндә олан бир китабы Ә. Јагубова верир: «Бу китаба бахын, бәлкә сизә лазым олар» дејир. Ә. Јагубов китабы гәбул едир, забитә дејир ки, хаһиш едирәм чаваб үчүн сабаһ кәләсиниз. Забит кедир. Әһәд академијанын елми әмәкдашы Әждәр Әләскәрзадәни јанына чағырыр. Ә. Әләскәрзадә Салман Мумтаза јахын адам олмушдур. Һәтта Фүзулинин Бакы нүсхәсини С. Мумтазла бирликдә бир јај Мәрдәканда јохламышлар. Ә. Әләскәрзадә Ә. Јагубовун она көстәрдији китабы көрән кими тәәччүб вә һәјәчанла: «Бу китаб С. Мумтазын китабханасындандыр. Забит буну нечәјә дејирсә, мүтләг алын...». Сәһәри күн забит кәлир. Әһәд она дејир: «Бу китаб бизә лазымдыр, гијмәтини дејин, пулунузу алын». Сонра Әһәд забитдән сорушур: «Бу китаб сизин әлинизә нечә дүшүб?». Забит дејир: Мән енкаведе ишчисијәм. Ичәридә коридордан кечәркән көрдүм ки, рәнксазлар китаб галағынын үстүнә дырмашыб јухарылары рәнкләјирләр. Бу китаб исә галагдан сүрүшүб кәнара дүшмүшдү. Көзүмү охшады, јердән алыб сизә кәтирдим. Мән буну сатмаға кәтирмәмишәм, сизә бағышлајырам».

Охучу бу һадисәдән дә Салман Мумтазын вә онун узун илләр боју әзаб-әзијјәтләрлә топладығы китабларынын талеји һаггында дүшүнүб нәтичә чыхарсын.

1974-чү илдә Салман Мумтазын анадан олмасынын 90 иллијини јубилеј кими гејд етдик. Јазычылар Иттифагынын тәдбири илә Гулам Мәммәдли, Расим Тағыјев вә мән Шәкијә кетдик. Салман Мумтазын арвады Зејнәб ханым, гызы Шәһла ханым да бизимлә идиләр. Јубилеји кечирдик. Мүхтәлиф мүәссисәләрдә бөјүк алим, шаир, журналист, китабшунас Салман Мумтазын һәјат вә јарадычылығы һаггында мә'рузәләр етдик. «Шәки фәһләси» гәзети Салман Мумтаз һаггында мәндән мәгалә истәди. «Әлјазмалар ашиги» адлы илә мәгалә вердим, чап етдиләр (30 нојабр, 1974) Бакыја гајыдандан сонра «Әдәбијјат вә инчәсәнәт»дә «Парлаг әдәби сима» адлы икинчи бир мәгалә дә чап етдим (30 нојабр, 1974).

Һәјатыны китаба бағлајан шәхсләрә библиограф да дејирләр. С. Мумтаз бу аддан чох јүксәкдә дурур. Библиографларын сајы-һесабы јохдур. Салман Мумтаз исә бирдир. Китабы севәнләрә библиофил дә дејирләр. Салман Мумтаз бундан да јүксәкдәдир. С. Мумтаз кими шәхсијјәтләрә библиоман ады даһа чох јарашыр. Бу мә'нада елмдә бундан да јүксәк ад олсајды, биз Салман Мумтаза о ады верәрдик. Чүнки, библиоман еһтирасла китабјыған мә'насында ишләнир, һалбуки Салман Мумтаз әлләрдә мә'лум олан, тәдавүлдә олан китаблары дејил, варлығы бир, ики, үч нүсхәдән ибарәт олан әлјазмалары даһа чох ахтарыб, тапыб, мүһафизә едирди. Бундан әлавә бу кими китабларын мүәллифләри вә онларын әлагәдә олдуглары алим вә јазычылар һаггында да мә'лумат топлајырды. Вә ән вачиби, бу әсәрләри нәшр етдирәрәк халга чатдырырды. Онун әсл бөјүклүјү вә гијмәти дә мәһз бундадыр. Мәрһум мумтазшүнас Расим Тағыјев Салман Мумтазын мәтбу әсәрләринин сијаһысыны бир китабда топлајыб нәшр етмишдир. («Салман Мумтаз». Азәрбајчан әдәбијјатынын гајнаглары. Бакы, Јазычы, 1986). Һәрчәнд бу китабда сајсыз нөгсанлар вә сәһвләр вар, амма онлара мәс'ул рә'јчи вә редактордур, академик вә профессордур. Биз онлары топлајыб тәртиб едән Р. Тағыјевә тәшәккүр етмәјә борчлујуг. Р. Тағыјевин Салман Мумтазын һәјат вә јарадычылығы һаггында 1974-чү илдә «Билик» чәмијјәти васитәсилә нәшр етдирдији бир китабчасы да вар. Амма бунлар һеч дә кафи дејил. Халгымызын әзиз вә дәјәрли охучуларындан бири олан Салман Мумтазын јарадычылығы вә әсәрләри һаггында чидди тәдгигат әсәрләри, һәтта диссертасијалар јазмаг лазымдыр.

Мәндә олан мә'лумата көрә академијамызын баш елми әмәкдашы, «Елм» гәзетинин сабиг редактору, јазычы-журналист Әдаләт Таһирзадә Салман Мумтаз һаггында роман јазыр. Индидән она «сағ олсун!» дејирик. Белә әдаләтләрин биздә чохалмасыны чандан арзу едирик.

Буну да дејим ки, Салман Мумтаз һаггында хатирәләрим бурада көстәриләнләрлә битмир.

Әкрәм ЧӘФӘР.

КӘЗ МӘНИ

Сејрана чыханда дағда, аранда,
Һејрәтдән дил ачан дашда кәз мәни.
Булудлар ағлајыб, шимшәк чаханда,
Баһарда кәз мәни, гышда кәз мәни.

Өмрүмүн јолунда олсан сорагда,
Лаләзар елкәдә, күллү јајлагда.
Истәјим күл ачсын јашыл будагда,
Бир бүлбүл ләһчәли гушда кәз мәни.

Пајызда дурналар өтүб кечәндә,
Оғлун евләнәндә, гызын кечәндә,
Елчиләр јығышыб шәрбәт ичәндә,
Јанаға од салан јашда кәз мәни.

Кәсәрли әһдимә олмајыб нашы,
Ешгин ајнасыны гырыб јад дашы.
Башына јығанда гоһум-гардашы,
Күмүшә бәнзәјән сачда кәз мәни.

Бәшир КӘСӘРЛИ.

ДӘСТӘ РӘҺБӘРИ ОЛМАГ ИСТӘЈИРСИНИЗМИ?

ҮИЛККИ МК-нын «Артек» пионер дүшәркәсиндә ишләмәк үчүн пионер дәстә рәһбәрләринин сечилмәси ишини јахшылашдырмаг мәгсәдилә В. И. Ленин адына Үмумиттифаг Пионер Тәшкилаты Республика Шурасы 1989—1990-чы илләрдә В. И. Ленин адына «Артек» Үмумиттифаг пионер дүшәркәсиндә ишләмәк һүгугу уғрунда республика кәнчләри арасында мүсабигә е'лан едир.

Пионер дәстә рәһбәри ишләмәк үчүн 19 јашдан 26 јашадәк оғлан вә гызлар—комсомол вә пионер ишчиләри, мүәллимләр, пионер баш дәстә рәһбәрләри, ОТПМ мүәллимләри, истеһсалатчы дәстә рәһбәрләри, 1988-чи илин октјабр—нојабр ајларында тәрхис олунан Совет Ордусу әскәрләри 2 ил мүддәтинә дә'вәт едилирләр.

ҮИЛККИ МК-нын пионер дүшәркәсиндә дәстә рәһбәри ишләмәк үчүн һәртәрәфли ерудисија, јүксәк мәдәнијјәт, педагожи фәалијјәт бачарығы, јахшы физики сағламлыг тәләб олунур.

Али, натамам али тәһсилә, јахуд орта ихтисас тәһсилинә малик, ушаг вә јенијетмәләрлә иш тәчрүбәси олан шәхсләрә үстүнлүк вериләчәкдир.

МҮСАБИГӘ ИШТИРАКЧЫСЫНЫН АНКЕТ-ӘРИЗӘСИ

ҮИЛККИ МК-нын пионер дүшәркәсиндә дәстә рәһбәри ишләмәк һүгугу уғрунда мүсабигәдә иштирак етмәк истәјирәм. Өзүм барәдә ашағыдакы мә'луматы билдирирәм:

Фамилијасы, ады, атасынын ады ____________

Тәвәллүдү ____________

ҮИЛККИ үзвү ____________

Сов.ИКП үзвү ____________

Битирдији тәдрис мүәссисәси, алдығы ихтисас ____________

Һазырда ишләдији вәзифә ____________

Һансы тәлтифләри вар ____________

Сечкили органларда иштиракы ____________

Аилә вәзијјәти ____________

Ев үнваны ____________

Телефонлар (иш вә ев) ____________

____________ **1988-чи ил. Имза:** ____________

Анкети бу үнвана көндәрмәјинизи хаһиш едирик: **Бакы шәһәри, Чкалов күч., 23. Азәрбајчан ЛККИ МК, мәктәбли кәнчләр вә пионерләр шө'бәси. Телефон: 92-87-45.**

Јевлах рајонундакы Халдан кәнд орта мәктәбинин шөһрәти республикамыздан чох-чох узагалара јајылмышдыр. Латвија мәктәблиләринин бу күнләрдә һәмин тәһсил очағына гонаг кәлмәләри буну бир даһа сүбут едир. Шәкилдә: гонаглар компүтерлә тәчһиз едилмиш синиф отағында.
Фото М. Ибраһимовундур.

ИНСАН, ЈОЛ, АВТОМОБИЛ

УШАГЛАРЫ ТӘҺЛҮКӘДӘН ГОРУЈАГ

Гәзетимизин өтән нөмрәләриндән бириндә ушагларла бағлы јол һадисәләринин сајыны вә ағыр нәтичәләрини конкрет рәгәмләрлә көстәрмишдик. Мүәллимләрин сөһбәтләри вә мүшаһидәләримиз бизә белә гәнаәтә кәлмәјә һагг верир ки, автонәглијјат һадисәләриндән ушагларын зәдәләнмәсинә гаршы мүбаризәјә, онларын тә'лим-тәрбијәсинә, күчәләрдә, јолларда интизамлы олмасына, тәһлүкәсизлик гајдаларынын тәләбләринә әмәл етмәләринә кифајәт гәдәр диггәт јетирилмир.

Бу јазыда мәгсәдимиз, нечә дејәрләр, диггәтсизлији хырдаламаг јох, јол һәрәкәти һадисәләринин гаршысыны алмагдан өтрү мөвчуд гајдалары хатырлатмагдыр. Бунун үчүн балача пијадаларын күтләви топлашдығы јерләрдә, о чүмләдән мәктәбләрин вә дикәр ушаг мүәссисәләринин јахынлығында һәрәкәтин тәһлүкәсизлији чидди сурәтдә тәнзим едилмәлидир.

Ушаг мүәссисәсинин нөвүндә (мәктәб, пионерләр еви, ушаг бағчасы, хүсусиләшдирилмиш мүаличә мүәссисәси, стадион вә с.), бөјүклүјүндән, иш режиминдән, магистрал јола вә күчәјә јахынлыг дәрәчәсиндән, ушагларын јашындан, һәрәкәтин сыхлығы дәрәчәсиндән асылы олараг мүхтәлиф чүр тәдбирләр һәјата кечирилмәлидир.

Ушаг коллективләринин даһа чох кетдији идарә вә објектләр јерләшән саһәләрдә онларын тәһлүкәсиз һәрәкәтини тә'мин едән маршрутлар системи ишләниб һазырланмалыдыр. Һәмин маршрутлар мүмкүн гәдәр гыса олмалы, магистрал јоллары даһа аз јердә кәсмәлидир.

Јолун һәрәкәт һиссәси илә ејни сәвијјәдә олан ушаг кечидләри һөкмән «Пијада үчүн кечид» нишанәси вә хүсуси хәтләрлә ишарәләнмәлидир.

Мәктәбә вә дикәр ушаг мүәссисәләринә јахын олан күчәләрдә «Ушаглар» нишанәси гојулмалы, ушаг мүәссисәләри һүдудларынын нишанәдән нә гәдәр аралыда олдуғу көстәрилмәлидир. Бу заман «Ушаглар» вә «Сүр'әт мәһдуддур» тәнзимләјичи нишанәләри дә тәтбиг едилә биләр. Һәм дә бу нишанәләр мөвсүми характер дашымалыдыр, башга сөзлә, ушаглар тә'тилдә олан мүддәтдә онлар көтүрүлмәлидир.

Ушаг мүәссисәләри јерләшән зонадакы күчәләрдә, хүсусилә онларын кириш һиссәсиндә нәглијјат васитәләринин һәрәкәтини вә дајаначағыны ја гадаған етмәк, ја да вахтыны мәһдудлашдырмаг лазымдыр.

Ушаглар үчүн кечидләрдә һөкмән ишыг сигналы гојулмалыдыр. Светофору чағырыш гурғусу илә гураşдырмаг даһа мәгсәдәуйғундур. Дүјмә јердән тәгрибән 80 сантиметр јүксәклийдә јерләшдирилмәлидир. Ушагларын күтләви сурәтдә јолу кечдији вахтларда јашлы адамларын кечиддә нөвбә чәкмәси тәшкил едилмәлидир.

Гаранлыг вахты ушагларын күчәни тәһлүкәсиз кечмәси үчүн күчәләр вә јоллар орта дәрәчәдә ишыгландырылмалыдыр.

Мәктәбләрин рәһбәрлији педагожи һеј'әтин вә валидејнләрин, комсомол вә пионер фәалларынын күчү илә ушагларын јолу күтләви шәкилдә кечдикләри јерләрә нәзарәт етмәјә борчлудур.

Өлкәмиздә вә харичдә апарылан тәчрүбәләр көстәрир ки, мәктәбләрин вә дикәр ушаг мүәссисәләринин јахынлығында һәрәкәтин тәнзимләнмәси нәинки балачаларын һәјатынын тәһлүкә гаршысында галмасынын гаршысыны алыр, һәм дә онларын күчә вә јолларда өзләринин интизамлы апармаларына мүсбәт тә'сир көстәрир.

ВИКТОРИНА-88

Әввәлчә гәзетимизин 11 август 1988-чи ил тарихли нөмрәсиндә дәрч етдијимиз биринчи турун суалларынын дүзкүн чаваблары илә танын олун:

Биринчи суал: — Үчүнчү. Икинчи суал: — В вәзијјәтиндә. Үчүнчү суал: — Һәр икиси. Дөрдүнчү суал: — Инзибати мәс'улијјәт дашыјырлар. Бешинчи суал: — Сүрүчүләр нәглијјат васитәләрини сәрхош вәзијјәтдә идарә етдикдә 100 манат мәблəғиндә чәримә олунур вә јахуд бир илдән үч иләдәк сүрүчүлүк һүгугундан мәһрум едилирләр.

Инди исә икинчи турун суалларыны дәрч едирик. Хатырладырыг ки, чаваблары 15 күн әрзиндә редаксијаја көндәрмәк лазымдыр.

Икинчи тур

I суал:
Светофорун јаныб-сөнән јашыл ишығы нә демәкдир?
Чаваблар:
1. Һәрәкәти гадаған едир.
2. Һәрәкәтә ичазә верир вә билдирир ки, онун гүввәдә олан вахты баша чатыр вә тезликлә гадаған сигналы јаначагдыр.
3. Сүр'әти артырмағы тәләб едир.

II суал:
Фәнәрләрдәки ишыг дәстәсинин истигамәтини һансы һалларда јохламаг вә зәрури олдугда тәнзимләмәк лазымдыр?
Чаваблар:
1. Фәнәрләр дәјишдирилдикдән сонра.
2. Лампалары дәјишдикдән сонра.
3. Тә'мирдән сонра (габаг асманы).
4. Нөвбәти техники бахыш әрәфәсиндә.
5. Бүтүн садаланан һалларда.

III суал:
Ким јол вермәлидир?
Чаваблар:
1. Јол машынынын сүрүчүсү.
2. Миник машынынын сүрүчүсү.

IV суал:
Күнәш ашағыда олдугда вә јолу узунуна ишыгландырдыгда сүрүчүләрин һансына төвсијә олунур ки, фәнәрләрин јахын ишығыны јандырмагла һәрәкәт етсин?
Чаваблар:
1. Һеч кәсә төвсијә олунмур.
2. А.
3. Б.
4. Һәр икисинә.

V суал:
Ким јол вермәлидир?
Чаваблар:
1. Автомобил сүрүчүсү.
2. Трамвај сүрүчүсү.

Материаллары Азәрбајчан ССР ДИН Дөвләт Автомобил Мүфәттишлији Идарәсинин тәблигат вә тәшвигат бөлмәсинин рәиси, милис мајору Асиф ЕМИНОВ һазырламышдыр.

Редактор Ј. КӘРИМОВ.

РЕДАКСИЈАНЫН ВӘ МӘТБӘӘНИН ҮНВАНЫ: 370146, БАКЫ—146, МӘТБУАТ ПРОСПЕКТИ, 529-чу МӘҺӘЛЛӘ.

Редаксија VIII мәртәбәдә јерләшир.

ТЕЛЕФОНЛАР: Редактор—32-12-65; редактор мүавини—32-12-46; мәс'ул катиб—32-60-95; шө'бәләр; комсомол һәјаты вә әмәкчи кәнчләр—32-19-27; тәблиғат вә коммунист тәрбијәси—32-60-62; елм вә тәдрис мүәссисәләри—32-19-09; јарадычы кәнчлик вә естетик тәрбијә—32-19-08; мәктублар—32-29-11; бөлмәләр: бәдән тәрбијәси, идман вә күтләви мүдафиә ишләри—32-60-62; комсомол прожектору—32-60-62; корректор—32-19-21; фотолабораторија—32-60-66; мә'лумат үчүн—38-53-69; мүһасибат—32-79-44; е'ланлар—38-53-63.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 М 1 2 3 4 5 6 7 8 БАКЫ, «КОММУНИСТ» НӘШРИЈЈАТЫНЫН МӘТБӘӘСИ. БАКУ, ТИПОГРАФИЯ ИЗДАТЕЛЬСТВА «КОММУНИСТ». ФГ 31029 Сифариш 6139